

Treball de fi de grau

Títol

**Referèndums i Cultura Política a Quebec i Catalunya.
Diferències i Semblances.**

Quebec, una imatge idealitzada per Catalunya?

Autor/a

Helena Martorell Malet

Tutor/a

Lluís Reales Guisado

Departament	Departament de Mitjans, Comunicació i Cultura
Grau	Periodisme
Tipus de TFG	Projecte
Data	03/06/2016

Full resum del TFG

Títol del Treball Fi de Grau:

Català:

Referèndums i Cultura Política a Quebec i Catalunya. Diferències i Semblances.

Quebec, una imatge idealitzada per Catalunya?

Castellà:

Referèndums y Cultura Política en Quebec y Cataluña. Diferencias y Similitudes.

Quebec, ¿una imagen idealizada por Catalunya?

Anglès:

Referendums and Political Culture in Quebec and Catalonia. Differences and Similarities

Quebec, an idealized image for Catalonia?

Autor/a:

Helena Martorell Malet

Tutor/a:

Lluís Reales Guisado

Curs:

2015/16

Grau:

Periodisme

Paraules clau (mínim 3)

Català:

referèndum, política, catalunya, quebec, nacionalisme, independentisme

Castellà:

referèndum, política, cataluña, quebec, nacionalismo, independentismo

Anglès:

referendum, politics, catalonia, quebec, nationalism, independentism

Resum del Treball Fi de Grau (extensió màxima 100 paraules)

Català:

Aquest treball de Fi de Grau pretén explicar les diferències i les semblances que guarden Quebec i Catalunya en el terreny sobretot polític, fent èmfasi en el camp del nacionalisme, el secessionisme, l'autodeterminació, els referèndums i el dret a decidir.

Castellà:

Esta trabajo de Fin de Grado pretende explicar las diferencias y similitudes que guardan Quebec y Cataluña en el ámbito sobretodo político, haciendo hincapié en el campo del nacionalismo, el secesionismo, la autodeterminación, los referendums i el derecho a decidir.

Anglès:

This final degree project aims to explain the differences and similarities between Quebec and Catalonia, especially when it comes to their political culture, mainly focusing on nationalism, secessionism, self determination, referendums and the right to decide their own future.

REFERÈNDUMS I CULTURA POLÍTICA A QUEBEC I CATALUNYA. DIFERÈNCIES I SEMBLANCES

TREBALL DE FI DE GRAU

Barcelona, 3 de juny de 2016

Helena Martorell Malet
Facultat de Ciències de la Comunicació
Universitat Autònoma de Barcelona
Curs 2015/2016
Tutor: Lluís Reales Guisado

ÍNDEX

1. Introducció	1
- Metodologia	2
2. Reportatge: Quebec, una imatge idealitzada per Catalunya?	
- El naixement del sentiment nacionalista quebequès	7
- Primers passos cap al Referèndum de 1980	11
- El Referèndum de 1980	15
- Resultats i conseqüències del Referèndum de 1980	17
- Intents de reconèixer Quebec com a societat diferenciada	20
- El Referèndum de 1995	23
- Resultats i conseqüències del Referèndum de 1995	25
- Clarity Act	27
- El nacionalisme quebequès al segle XXI	29
- El naixement del nacionalisme català	30
- Conseqüències de la Renaixença	32
- Dictadura de Primo de Rivera i Instauració de la República	33
- Guerra Civil espanyola i dictadura del general Franco	35
- La Constitució de 1978 i l'Estatut d'Autonomia de 1979	36
- Els inicis del procés independentista català	37
- El Procés	39
- Conseqüències del 9N	46
- Futur Incert	48
- Pot Catalunya emmirallar-se amb Quebec?	50
3. Conclusions	57
4. Bibliografia	60
5. Annexos	
- Entrevista Marc Sanjaume	68
- Entrevista Manuel Cruz	75
- Entrevista Francesc de Carreras	84
- Entrevista François Rocher	89
- Entrevista César Colino	98

INTRODUCCIÓ

“Les catalans votent à 80% en faveur de l’indépendance”, el que en català seria “El 80% dels catalans voten a favor de la independència”. Així titulava *La Presse*, un dels diaris francòfons de referència a Montreal, la seva notícia de portada el dia 10 de novembre de 2014. Una hora més tard, Andrew Blake, professor d’Introducció a la Política de Canadà a la Concordia University, llençava una doble pregunta als seus alumnes: “Què en penseu del que ahir passava a Catalunya?” seguida d’un “Vosaltres, en l’àmbit personal, esteu d’acord amb l’status quo Quebec-Canadà?”.

En només dues hores, la consulta sobre la independència celebrada a Catalunya el dia abans, havia estat la protagonista de la portada de *La Presse* i també d’una classe de política canadenca a la Concordia University. Va ser llavors quan vaig entendre que la consulta, un tema que fins al moment havia considerat d’abast regional, havia agafat una forta importància internacional no només sent un tema tractat als diaris quebequesos, sinó també tenint un espai en altres diaris de ressò internacional com l’anglès *Financial Times* o l’americà *Huffington Post*.

Podia arribar a entendre com diaris on les temàtiques internacionals conformen gran part de les seves pàgines dediquessin un espai a la consulta catalana, però per què un diari regional com *La Presse* no només li dedicava un espai, sinó que feia sortir la notícia en portada? I per què l’Andrew Blake, nascut a l’Illa canadenca del Príncep Eduard, ho considerava tan important com per mencionar-ho a la seva classe? Aquests fets em van fer pensar que potser Catalunya i la consulta tenien una rellevància significativa a Quebec, de la mateixa manera que la regió canadenca i els referèndums que s’hi havien celebrat el 1980 i el 1995 en tenien per Catalunya.

Part de la meva resposta a aquesta qüestió va arribar el cap de setmana següent, compartint cotxe amb una noia de Montreal que estudiava història a la Universitat

de Montreal. En algun punt de l'*Autoroute 20* del trajecte Quebec - Montreal la Nadine em va dir "Els quebequesos i els catalans ens assemblem més del que sembla, els dos compartim un sentiment d'identitat diferent del de la nació a la qual pertanyem". Aquesta afirmació de la Nadine em va fer entendre perquè la consulta catalana havia estat portada a la premsa quebequesa i perquè l'Andrew Blake havia decidit fer aquelles dues preguntes als alumnes: Els quebequesos se sentien identificats amb els catalans i viceversa. Va ser llavors quan vaig decidir que volia investigar més sobre Quebec i Catalunya, sobre la seva cultura política, els referèndums i les coses que compartien i diferenciaven les dues regions.

Aquest treball de Fi de Grau pretén explicar les diferències i semblances entre Catalunya i Quebec en el terreny social, cultural, econòmic i sobretot polític. La meva intenció és realitzar un reportatge on s'incloguin les claus per entendre les dues regions i la seva cultura política, fent èmfasi en el camp del nacionalisme, el secessionisme, l'autodeterminació, els referèndums, i el dret a decidir.

Considero que aquest projecte té un elevat interès periodístic, ja que el tema tractat és de rigorosa actualitat i, tot i que hi ha articles acadèmics i llibres que comparen la cultura política de les dues regions, poca cosa s'ha escrit sobre el tema amb un caràcter periodístic i objectiu. A més, la temàtica també té un gran interès personal, ja que després d'estar un any vivint i estudiant a Montreal, la ciutat s'ha convertit en la meva segona llar.

Metodologia

Per realitzar aquest treball, les fonts consultades han estat directes i indirectes. Pel que fa a les primeres, m'he posat en contacte amb experts en independència, sobirania, nacionalismes, secessió, política i dret constitucional d'una banda i l'altra de l'Atlàntic. Un dels meus objectius principals era aportar la màxima objectivitat

possible a aquest projecte, per tant, les persones contactades han estat canadenques i espanyoles, de diferents ideologies i amb diferents opinions i punts de vista. Tanmateix, a part del punt de vista acadèmic, també he volgut aportar una visió més pròxima a aquest treball donant veu a quebequesos que viuen o han viscut a Catalunya i a catalans que ho fan o ho han fet al Quebec.

Considero important aportar una breu biografia de les fonts directes que s'han utilitzat en aquest treball amb la intenció de justificar els motius pels quals han estat contactats i l'adequació de tots els seus perfils a aquest projecte:

- Marc Sanjaume: Politòleg, docent i investigador. Llicenciat en Ciències Polítiques i de l'Administració i Màster en Ciències Polítiques i Socials per la Universitat Pompeu Fabra. El seu camp de recerca és la teoria política, especialment les teories de la democràcia en relació amb el pluralisme cultural (secessió, autodeterminació, nacionalisme, multiculturalitat). També l'interessen els estudis de ciència política i la política catalana i espanyola. Actualment és investigador postdoctoral a la Universitat de Quebec a Montreal.
- Manuel Cruz: Filòsof llicenciat i doctorat en Filosofia Contemporània per la Universitat de Barcelona, d'on ara n'és catedràtic. Col·laborador habitual en diaris com *El País*, *La Vanguardia* i *El Periódico*. També col·labora en diferents programes de ràdio de *Cadena SER* i *Catalunya Ràdio*. És president de l'Associació Federalistes d'Esquerrers.
- Francesc de Carreras: Jurista llicenciat en Dret Constitucional. Actualment és catedràtic de Dret Constitucional a la Universitat Autònoma de Barcelona, articulista en diaris com *El País* o *La Vanguardia* i membre de la Reial Acadèmia de Ciències Morals i Polítiques. Va treballar com a expert jurista per la Generalitat de Catalunya durant els anys 90, i va escriure el *Manifiesto por un*

-
- *nuevo partido político*, document que va suposar una peça clau en la creació de l'associació -més tard partit polític- Ciutadans.
 - François Rocher: Professor de Ciències Polítiques a la Universitat d'Ottawa. Va ser membre del seu Departament de Ciències Polítiques, i ha estat Director de l'Escola d'Estudis Canadencs a la Universitat de Carleton. Ha estat president de la Societat quebequesa de Ciència Política, és un dels membres fundadors del Grup de Recerca sobre les societats multinacionals, i també és investigador associat a la Càtedra d'Investigació d'Immigració, Minories Ètniques i Ciutadania, ambdues a la Universitat de Quebec a Montreal. La seva recerca se centra en el federalisme canadenc, en el nacionalisme, i en temes relacionats amb la ciutadania i les polítiques d'immigració i la gestió de la diversitat etnocultural.
 - César Colino: Investigador i professor titular al departament de Ciència Política i Administració a la Universitat Nacional d'Educació a Distància. Co-editor de la *Revista Española de Ciencia Política* i membre del Board Research Committee on Comparative Federalism and Multilevel Governance de l'Associació Internacional de Ciència Política. El seu camp de recerca gira especialment al voltant del federalisme comparat, la reforma constitucional de les federacions i els efectes de la crisi actual en els sistemes federals d'Espanya, Alemanya i Canadà.
 - Kenneth McRoberts: Professor del departament de Ciència Política a la Universitat de York (Toronto). Màster i doctorat per la Universitat de Chicago. Kenneth destaca pel seu llibre *Misconceiving Canada: The Struggle for National Unity*, i el seu coneixement en el camp de la política a Canadà, la llengua i societat al país i les relacions entre Quebec-Canadà.

La segona tipologia de font consultada ha estat la indirecta, utilitzant bàsicament articles acadèmics. Tot i això, també he fet servir articles escrits en diaris i llibres sobre política canadenca i espanyola. La recerca d'aquest material s'ha dut a terme utilitzant bàsicament la bases de dades tant de la Universitat Autònoma de Barcelona i com la de la Concordia University. Tanmateix, també he utilitzat *Google Scholar* i el catàleg de llibres de les biblioteques de les dues universitats ja mencionades. Cal apuntar, també, que algun dels entrevistats m'ha proporcionat articles acadèmics i informació addicional.

A partir de totes les entrevistes realitzades i dels diferents articles i llibres consultats, he redactat un reportatge titulat *Quebec, una imatge idealitzada per Catalunya?* on intento explicar de manera objectiva i clara les diferències i semblances entre Catalunya i Quebec en el terreny social, cultural, econòmic i sobretot polític. La meua intenció és que aquest Treball de Fi de Grau aportí les claus per entendre la cultura política de les dues regions, fent èmfasi en el camp del nacionalisme, el secessionisme, l'autodeterminació, els referèndums, i el dret a decidir.

Quebec, una imatge idealitzada per Catalunya?

“It is only by allowing to consider the irreducible variety of national consciousness that we shall be able to formulate an adequate ethics.”

Michael Seymour (1998). *Quebec and Canada at the Crossroads: A Nation within a Nation*.

“El que a mi em fa patir, però, és que si realment no hi ha cap manera legítima d’aconseguir la independència per Catalunya, això pot dur-nos a una reacció violenta no molt diferent de la que ja hem vist al País Basc. Si a un no se li permet expressar el seu punt de vista i els seus desitjos públicament, què li queda?”.

Aquesta opinió que a primera vista pot semblar exagerada i apocalíptica per molts, està molt allunyada de ser frívola i desinformada, ja que el qui la formula, François Rocher, sap del què parla. Professor de Ciències Polítiques a la Universitat d’Ottawa, President de la Societat quebequesa de Ciència Política i membre fundador del Grup de Recerca sobre les societats multinacionals, ha centrat el seu treball en l’estudi del federalisme i nacionalisme canadenc. Com una persona amb aquestes credencials, familiaritzada amb el procés català per haver viscut a Catalunya una llarga temporada, arriba a aquesta conclusió tan radical?

Quebec i Catalunya han estat sovint comparades. Les dues regions al llarg de la seva història han desenvolupat un sentiment de nació dins el país al qual pertanyen, expressant la seva voluntat de desenvolupar-se política, econòmica i culturalment al marge de l’estat del qual formen part. Segons les dades que aporta Daniel Turp,

professor titular a la facultat de Dret de la Universitat de Montreal (UdeM) i exmembre del Parlament de Quebec al seu article *El dret a decidir de Catalunya i Quebec*, ambdues regions, en el si d'una monarquia constitucional, tenen una demografia semblant i un nivell de riquesa equiparable¹. Tot i això, quan els territoris són comparats en termes de la seva relació amb el govern central, la situació és ben diferent.

El naixement del sentiment nacionalista quebequès

La victòria del Partit Liberal quebequès de Jean Lesage a les eleccions provincials a Quebec el 1960, va suposar l'inici de l'anomenada Revolució Tranquil·la. Aquest procés, que va durar gairebé deu anys, tenia com a objectiu modernitzar la regió de Quebec des del punt de vista polític i social, creant l'estat del benestar, redefinint el paper del govern estatal en relació a les polítiques federals i provincials i actualitzant les institucions i les infraestructures quebequeses. En definitiva, una nova i moderna manera d'entendre Quebec, adaptada als nous temps. El nou govern quebequès es considerava l'expressió política del Canadà francòfon, i exigia que el país havia de reconèixer el seu caràcter plurinacional per aconseguir una millor unió entre la seva població, allunyant-se de la ideologia de l'anterior president Maurice Duplessis, basada en una visió tradicional i rural del Quebec (Rocher, 2002).

El govern quebequès, ajudat pel seu homòleg federal, crea un seguit d'infraestructures i empreses que, de la mateixa manera que aporten modernitat i autosuficiència econòmica a la regió, també suposen l'espurna que encén el sentiment nacionalista al territori. Com explica Marc Sanjaume, polític docent i investigador postdoctoral a la Universitat de Quebec a Montreal (UQÀM), "L'acció de govern del Partit Liberal transforma la societat francòfona del Quebec que fins aquell moment havia estat relegada a una posició social i burocràtica inferior a la

¹ Veure Taula 1, *Dades estadístiques i polítiques de Catalunya i el Quebec*, de l'article *Dret a Decidir de Catalunya i del Quebec* de Daniel Turp (referència completa a la bibliografia).

població anglosaxona, i l'ajuda a fer-se valdre". Segons mostra Pierre Fortin, professor d'economia de la universitat de Quebec a Montreal, al seu article *La Révolution tranquille et l'économie: où étions-nous, qu'avons-nous accompli, que nos reste-t-il à faire?*, un dels objectius principals de la Revolució Tranquil·la era millorar la situació econòmica pels quebequesos francòfons respecte als anglòfils (Fortin, 2010). El 1960, els quebequesos francòfons unilingües guanyaven gairebé la meitat en comparació amb els quebequesos anglòfils bilingües. 20 anys més tard, i de manera progressiva, la situació canvia radicalment, sent la diferència de només un 26% respecte uns i altres².

Tableau 7. Indicateurs de l'évolution de la « maîtrise » de l'économie du Québec par les Québécois francophones de 1960 à 2000

Année	Salaire des hommes francophones unilingues en % de celui des anglophones bilingues	Part de l'emploi total du Québec sous contrôle des entreprises de propriété francophone
1960	52 %	47 %
1980	74 %	55 %
1990	74 %	65 %
2000	76 %	67 %

Source : François et Luc Vaillancourt et Dominique Lemay.

La ideologia nacionalista que sorgeix durant el període de la Revolució Tranquil·la, estava bàsicament centrada en la necessitat per part de la societat quebequesa francòfona de fer-se amb les eines necessàries per promoure i aconseguir els seus interessos. El govern de la regió volia, a través de diferents polítiques, arribar a tenir a les seves mans el poder per desenvolupar-se econòmicament i socialment sense dependre del govern federal, poder que fins als anys 60 havia estat fortament regulat i controlat per l'estat central. En altres paraules, aquest sentiment nacionalista es va basar en l'obtenció de més poder per part del govern quebequés i en la creació d'una forta identitat col·lectiva en el si de la societat francòfona de Quebec que es considerava maltractada (Rocher, 2002).

² Dades extretes de la Taula 7, Indicateurs de l'évolution de la "maîtrise" de l'économie du Québec par les Québécois francophones de 1960 à 2000, de l'article *La Révolution tranquille et l'économie: où étions-nous, qu'avons-nous accompli, que nos reste-t-il à faire?* de Pierre Fortin (referència completa a la bibliografia).

Tot i així, el sentiment nacionalista que va créixer entre la societat quebequesa de parla francesa, no va ser sempre pacífic. Un grup separatista paramilitar anomenat *Front de Libération du Québec* (FLQ), que proposava la violència política per aconseguir la independència de Quebec, va sorgir el 1963 i va estar operatiu fins al 1970. El FLQ va ser el responsable de més de 150 incidents que van causar la mort d'un total de 8 persones, i deixant-ne moltes més de ferides. Dues de les seves accions que van causar més ressò foren l'atemptat contra la Borsa de Montreal i el doble segrest del diplomàtic britànic James Richard Cross i el ministre Pierre Laporte l'octubre de l'any 1970 (Linteau, 2007). Aquest últim va perdre la vida. Fou aquest doble segrest que suposà la pèrdua del suport civil, el que va causar la fi del grup.

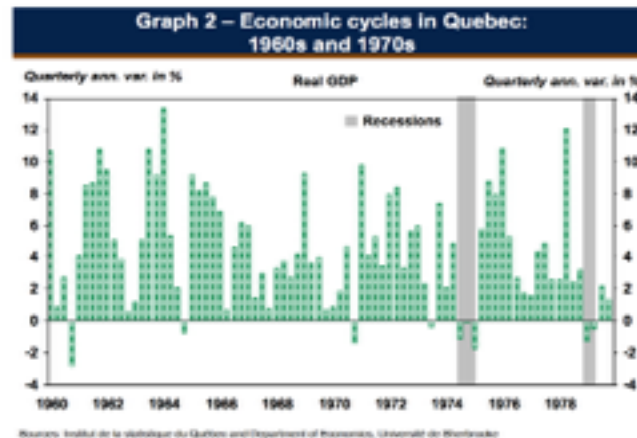
Un altre incident que va tenir lloc durant aquest període, concretament l'any 1967, va ser el conflicte diplomàtic que van causar les paraules del President de França General Charles de Gaulle, pronunciades des del balcó de l'ajuntament de Montreal: "*Vive le Québec libre*". Les paraules, que van ser dites durant la visita del president francès a la ciutat de Montreal per la Expo 67, va ser utilitzades més tard com a eslògan per tots aquells quebequesos que estaven a favor de la sobirania de la regió. Aquest fet, va suposar un greu accident diplomàtic entre França i Canadà, fent que el Primer Ministre canadenc Lester Pearson declarés "*Els canadencs no necessiten ser alliberats*"³. Des d'aquell moment i fins a l'actualitat, les relacions entre anglòfons i francòfons a Canadà no han estat mai més les mateixes.

També va ser en els anys 60, concretament el 1968, que es formà el *Parti Québécois* (PQ), una de les formacions polítiques més importants en el terreny de la defensa de la sobirania al territori canadenc i els principals impulsors del primer referèndum celebrat a Quebec l'any 1980. El PQ, va ser resultat de la fusió entre dues formacions anomenades *Mouvement Souveraineté-Association*, encapçalada per René Lévesque, i

³ Frase extreta de la pàgina 277 del llibre *Words and Occasions: An Anthology of Speeches and Articles Selected from His Papers*, de Lester B. Pearson (referència completa a la bibliografia).

Ralliement National. El principal objectiu del partit polític era i és, encara, la independència política, econòmica, social i cultural de la província de Quebec⁴.

A finals dels anys 60, el model econòmic sobre el qual es basava el creixement i desenvolupament econòmic de la província de Quebec comença a perdre la força que havia tingut fins al moment. Com explica Paul-André Linteau al seu llibre *Histoire du Québec contemporain*, el que fins el 1967 havia estat un període d'expansió basat en la construcció i modernització d'infraestructures com edificis governamentals, escoles, el metro de la ciutat de Montreal o la Expo 67, decau a causa de la finalització de les obres abans citades (Linteau, 1989). A aquests fets, s'hi podria afegir el fet que Canadà cada vegada més sovint triava els Estats Units com a soci econòmic en detriment del Regne Unit. La incorporació el 1973 del Regne Unit, país amb el qual Quebec era l'intermediari principal entre canadencs i britànics a causa de la seva posició geogràfica, al mercat europeu va ser el detonant que suposar l'inici d'un període de recessió a la regió quebequesa (Linteau, 2007).



Veure peu de pàgina⁵

⁴ Informació extreta de la pàgina web del PQ, <http://www.pq.org/histoire>, (referència completa a la bibliografia).

⁵ Gràfic 2, *Economic cycles in Quebec*, de l'article *Étude spéciale: histoire économique du Québec depuis une soixantaine d'années* (referència completa a la bibliografia).

Primers passos cap al Referèndum de 1980

Un dels fets claus que va permetre la celebració del referèndum d'autodeterminació del 1980 a la regió de Quebec, fou la victòria a les eleccions de 1976 del PQ. La formació política, creada el 1968, era a principis dels anys 70, la tercera força al Parlament quebequès, tenint 7 escons d'un total de 108 i un 23,06% del vot popular. En les eleccions del 1973, la situació del partit liderat per René Lévesque no millora gaire, passant a tenir 6 escons de 110 possibles. Tot i això, el PQ va passar de ser la tercera força dins el Parlament, a ser el principal partit de l'oposició⁶.

La seva doble promesa d'actuar, en l'àmbit de l'administració pública, com a “Bonne gouvernance” en paraules de Françoise Rocher, i celebrar, en el terreny constitucional, un referèndum d'autodeterminació sobre la sobirania nacional, va ser el que va portar al PQ a guanyar les eleccions de 1976. Els resultats d'aquell any van ser sorprenents: els 6 escons de les eleccions anteriors es converteixen en 71, augmentant el percentatge del vot popular en un 11% i assolint la majoria parlamentària⁷.

Resultats electorals a Quebec de 1970 a 1976⁸

Eleccions Generals	Líder	Núm. Escons	% vot popular	Resultat
1970	René Lévesque	7 de 108	23,06%	Tercera força
1973	René Lévesque	6 de 110	30,22%	1r partit oposició
1976	René Lévesque	71 de 110	41,37%	Majoria parlamentària

⁶ Informació extreta de <http://www.electionsquebec.qc.ca/english/provincial/election-results/general-elections.php?e=54&s=2#s> (referència completa a la bibliografia).

⁷ Informació extreta de <http://www.electionsquebec.qc.ca/english/provincial/election-results/general-elections.php?e=52&s=2#s> (referència completa a la bibliografia).

⁸ Informació extreta de *Le Directeur Général des élections du Québec* (referència completa a la bibliografia).

La victòria del PQ a les eleccions de 1976, que suposà un motiu de celebració entre la comunitat francòfona a la regió, contrasta amb la reacció de la comunitat anglòfona que, en part, migrà a altres regions del Canadà. Segons les dades oficials que aporta el Govern del país “La migració de la comunitat anglòfona que marxa de Quebec per anar a altres províncies arriba al nivell més alt entre 1976 i 1981, essent de 130.000 persones”⁹. Aquesta victòria electoral, també suposa una deslocalització de l’activitat econòmica de la regió cap a Ontario, més concretament cap a la seva capital, Toronto.

Malgrat que en aquell moment, el govern de Quebec va haver d’enfrontar-se a una situació de crisi pressupostària, aplicant mesures impopulars, el del PQ va ser el primer govern a reconèixer el dret a l’autodeterminació de les primeres nacions autòctones sempre que aquest no entrés en conflicte amb els interessos i la integritat de la província. Tot i això, el llegat més important que va deixar el PQ fou l’aprovació de la *La Charte de la Langue Française*, coneguda també sota el nom de Bill 101. Segons consta en el seu preàmbul, aquesta llei, aprovada el 1977, establia el francès com a llengua oficial a la província de Quebec, i donava un seguit de drets lingüístics en el camp polític, administratiu, comercial i laboral¹⁰.

Paradoxalment, la Bill 101 va ajudar a eliminar el perill que gran part de la comunitat francòfona sentia envers una possible assimilació lingüística, però al mateix temps, també va debilitar la força d’un dels pilars bàsics en què es construïa el sentiment nacionalista a la regió: la por a què el francès passés a tenir un ús merament residual en favor de llengua majoritària al país que era l’anglès (Rocher, 2002).

⁹ Informació extreta de <http://www.pch.gc.ca/eng/1357672477532/135767261629> (referència completa a la bibliografia).

¹⁰ Informació extreta de <http://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/bill-101> (referència completa a la bibliografia).

En l'àmbit nacional, la derrota de Lester Pearson a les eleccions generals de 1968 davant de Pierre Elliot Trudeau, van suposar per a la regió de Quebec un canvi molt important. Mentre Pearson pensava que l'única manera de controlar el separatisme que havia crescut a Quebec era intentant arribar a un acord amb la regió acomodant part de les seves demandes i reconeixent-la com més que una simple província, Trudeau considerava que la societat quebequesa estava endarrerida i el seu nacionalisme com el pitjor enemic de la democràcia, els drets individuals i socials i la justícia econòmica (Guibernau, 2006).

Segons explica Montserrat Guibernau, doctora en Teoria Social i Política per la Universitat de Cambridge, al seu article *National Identity, Devolution and Secession in Canada, Britain and Spain*, els pilars principals de la concepció que Trudeau tenia de la nació canadenca eren el bilingüisme i la multiculturalitat d'aquesta. Respecte al primer, Trudeau tenia la intenció que Canadà esdevingués bilingüe amb l'objectiu de derrotar d'aquesta manera el nacionalisme quebequès. Aplicant la *Official Languages Act*, considerava que si aconseguia que la població canadenca es pogués comunicar tant en francès com en anglès, això acabaria unint al país, deixant sense arguments als nacionalistes quebequesos que asseguraven que Quebec era l'única regió amb llengua i cultura francesa d'Amèrica del Nord (Guibernau, 2006). Pel que fa a la multiculturalitat, l'objectiu final de Trudeau també era aconseguir diluir el nacionalisme quebequès, argumentant que Canadà era un país obert, que no tenia una cultura oficial, i negant la doble nacionalitat canadenca. En paraules de Marc Sanjaume, "En Trudeau el que fa és intentar trencar la dinàmica històrica de dos nacionalismes enfrontats: el Canadà anglès i el Canadà francòfon. Ell proposa el tema multicultural. El seu projecte és, per entendre'ns, la construcció d'una identitat buida. Ell argumenta que el Canadà no té identitat, que és un país d'acollida, obert, amb unes tradicions però sempre multicultural, i bilingüe".

Aquestes mesures aplicades per Trudeau, entraven en conflicte amb les idees i reivindicacions dels nacionalistes quebequesos i també del PQ. De fet, la clara victòria del PQ a les eleccions de 1976, va demostrar que el plantejament aplicat per Trudeau, era un fracàs. Davant d'aquests resultats electorals, el Primer Ministre reacciona suavitzant el to de la seva relació amb Quebec, mostrant-se més flexible de cara a les seves reivindicacions. A conseqüència d'aquest nou enfocament, Trudeau crea l'any 1977 la *Task Force on Canadian Unity*, comissió encapçalada per Jean-Luc Pepin, antic ministre del gabinet federal, i John Roberts ex-primer ministre d'Ontario. La seva missió era recollir les opinions de la població del país respecte al problema de la seva unitat, donar a conèixer les accions polítiques que s'estaven duent a terme per intentar solucionar-lo, i aconsellar al govern la manera de fer-ho¹¹. Les conclusions més importants que n'extreuen són les següents: els temes lingüístics han de passar a ser de jurisdicció provincial, reducció dels poders federals, exceptuant els econòmics, canvis en el sistema electoral per incloure la representació proporcional, la necessitat d'asimetria entre les províncies per tal de preservar les seves peculiaritats, en especial Quebec amb la seva herència francesa, i el canvi del Senat per un Consell de la Federació en el que cada província hi enviaria el seu delegat¹².

Tal com explica Claude Bélange, historiador i professor a la Universitat de Marianopolis, a l'entrada *The Pépin-Robarts Report* a la web de la Universitat de Marianopolis, la comissió va fer un gran intent per tractar de solucionar la situació constitucional més que complexa que vivia Canadà. Però Trudeau, incapaç d'acceptar el caràcter descentralitzador i asimètric del document, l'arxivà. És en aquest context que el PQ, liderat per René Lévesque, decideix complir la seva promesa electoral de celebrar un referèndum d'autodeterminació a Quebec.

¹¹ Informació extreta de: <http://faculty.marianopolis.edu/c.belanger/quebechistory/federal/pepin.htm> (referència completa a la bibliografia).

¹² Informació extreta de: <http://faculty.marianopolis.edu/c.belanger/quebechistory/federal/pepin.htm> (referència completa a la bibliografia).

El Referèndum de 1980

Fidel a la promesa feta durant la campanya electoral del 1976, René Lévesque, líder del PQ, va anunciar el dia 21 de juny de 1979, que el referèndum sobre el futur polític de Quebec se celebraria durant el transcurs de la primavera de 1980. A més, també anuncià que la pregunta d'aquest seria concretada abans de Nadal. Mesos més tard, el novembre de 1979, el PQ publicava la proposta constitucional *Québec-Canada: A New Deal. The Québec Government Proposal for a New Partnership Between Equals: Sovereignty-Association* que, en cas de tenir els suficients vots a favor, seria negociada amb el govern central.

Segons recorda César Colino, llicenciat a la Universitat Complutense de Madrid i membre del Board Research Cometee on Comparative Federalism and Multilevel Governance de l'Associació Internacional de Ciència Política: "Segons la Constitució canadenc, les províncies poder fer referèndums del que vulguin, sense limitacions, per això aquest referèndum no té cap mèrit. És important remarcar que ningú fora de la província ha d'acceptar el que es digui dins. El govern canadenc va acceptar el referèndum per qüestions purament pragmàtiques, en cap moment per idealisme democràtic".

Davant la manca d'un marc legal que regulés el procés referendatari, el govern de Quebec establí l'anomenada *Referendum Act*, una llei que tenia l'objectiu d'assegurar la transparència de totes les facetes del referèndum, i la igualtat de condicions de les dues opcions, Sí i No, de sortir escollides. Dos dels punts més importants d'aquesta llei era l'obligació d'incloure la pregunta tant en francès com en anglès, i, en el cas de les reserves o llocs on la població fos aborigen, en la llengua pertinent d'aquests, i la necessitat d'obtenir una majoria de vots, 50% + 1. El vot no

era obligatori, i no calia una participació mínima per la legitimitat de l'opció guanyadora¹³.

La pregunta del referèndum es va fer pública el 20 de desembre de 1979. En aquesta, el govern va ser coherent amb la seva estratègia del “pas a pas”, demanant a la població de Quebec l'autorització per negociar amb el govern central el nou acord proposat pel PQ, i no pas un posicionament clar vers l'opció de la independència (Rocher, 2013). La pregunta, llarga i força complexa, va ser finalment aprovada per l'Assemblea Nacional, al març de 1980, i deia:

"The Government of Quebec has made public its proposal to negotiate a new agreement with the rest of Canada, based on the equality of nations; this agreement would enable Quebec to acquire the exclusive power to make its laws, levy its taxes and establish relations abroad — in other words, sovereignty — and at the same time to maintain with Canada an economic association including a common currency; any change in political status resulting from these negotiations will only be implemented with popular approval through another referendum; on these terms, do you give the Government of Quebec the mandate to negotiate the proposed agreement between Quebec and Canada?"

«Le Gouvernement du Québec a fait connaître sa proposition d'en arriver, avec le reste du Canada, à une nouvelle entente fondée sur le principe de l'égalité des peuples ; cette entente permettrait au Québec d'acquiescer le pouvoir exclusif de faire ses lois, de percevoir ses impôts et d'établir ses relations extérieures, ce qui est la souveraineté, et, en même temps, de maintenir avec le Canada une association économique comportant l'utilisation de la même monnaie ; aucun changement de statut politique résultant de ces négociations ne sera réalisé sans l'accord de la population lors d'un autre référendum ; en conséquence, accordez-vous au Gouvernement du Québec le mandat de négocier l'entente proposée entre le Québec et le Canada?»

Veure peu de pàgina¹⁴

La campanya pel referèndum va començar oficialment el dia 15 d'abril de 1980, amb el PQ de René Lévesque liderant el front del Sí, i el Partit Liberal quebequès de Claude Ryan, el del No. L'estratègia dels defensors del vot afirmatiu, se centrava bàsicament en la continuïtat, la solidaritat i la igualtat de les dues nacions

¹³ Informació extreta de http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/dynamicSearch/telecharge.php?type=2&file=/C_64_1/C64_1_A.html (referència completa a la bibliografia).

¹⁴ Imatge extreta de http://www.canadahistory.com/sections/eras/trudeau/1980_referendum.htm (referència completa a la bibliografia).

fundadores del país, criticant el federalisme i explicant els avantatges d'una associació de sobiranes. En contrast, segons explica François Rocher al seu article *Self-determination and the Use of Referendums: the Case of Quebec*, la campanya del No volia eliminar el “monopoli sobiranista” en el que es basava la identitat quebequesa, assegurant que una persona podia sentir-se quebequesa i canadenca al mateix temps. A més, també afegia que el vot en contra seria interpretat com un vot a favor d'una reforma constitucional (Rocher, 2013).

“El govern d'Ottawa no hauria acceptat mai la victòria del Sí o una declaració unilateral d'independència. De fet, aquest no està obligat a accedir o acceptar res del que es decideixi a la província en aquest tema”. Aquestes paraules de César Colino, recorden la negativa per part del govern central de Canadà a acceptar o negociar res relacionat amb una associació de sobiranes o amb un desmembrament del país, en cas de la victòria del Sí.

Resultats i conseqüències del Referèndum de 1980

Al 20 de maig de 1980, més del 85% de la població amb dret a vot va anar a les urnes. Quasi un 60% dels electors van escollir votar No, mentre que un 40% va votar a favor. Els resultats del referèndum van estar influenciats per una forta divisió entre l'electorat basada en aspectes com l'edat, la llengua i l'educació. El No va ser votat majoritàriament entre persones majors de 35 anys, amb un nivell educatiu menor. Pel que fa a la llengua, el 95% dels anglòfons i el 52% dels francòfons van donar suport al No. El vot afirmatiu es va concentrar en la població més jove, amb un nivell educatiu més elevat i de majoria francòfona (Rocher, 2013).

Resultats Referèndum de 1980¹⁵

	Vots	%
SÍ	1,485,852	40.44%
NO	2,187,991	59.56%
Vots vàlids	3,673,843	98.26%
Vots nuls o en blanc	65,011	1.74%
TOTAL	3,738,854	100.00%
Participació	4,367,584	85.6%

Els resultats del referèndum van tenir conseqüències significatives a diferents nivells. En el terreny simbòlic, el discurs nacionalista va perdre molta de la seva credibilitat i força. Pel que fa a la política, el govern central canadenc va aprofitar els resultats favorables del referèndum per seguir amb el seu pla centralitzador. En l'àmbit social, la desfeta del Sí va suposar una desmobilització important de la causa nacionalista, ja que tot i que un 40% dels quebequesos van votar a favor, els resultats van ser interpretats com a una dolorosa derrota (Rocher, 2002).

Un dels motius que explica la derrota del Sí al referèndum de 1980 és la promesa que el primer ministre Pierre Elliott Trudeau va fer, durant la campanya referendària, de patrià la Constitució canadenc, fins al moment en mans del Parlament Britànic, i reformar-la incloent-hi una Carta de Drets i Llibertats (*Charter of Rights and Freedoms*). Des dels anys 20, el govern canadenc havia estat intentant arribar a un acord amb el govern britànic per transferir els poders de la Constitució original canadenc, també coneguda com a British North American Act (1867), de les mans del Parlament britànic al govern federal. Per Trudeau, el motiu principal d'aquesta patriació, era poder reformar la BNA per intentar acomodar Quebec dins la federació canadenc i, així, acabar amb el nacionalisme de la regió.

¹⁵ Informació extreta de <http://www.electionsquebec.qc.ca/francais/tableaux/referendum-1980-8483.php> (referència completa a la bibliografia).

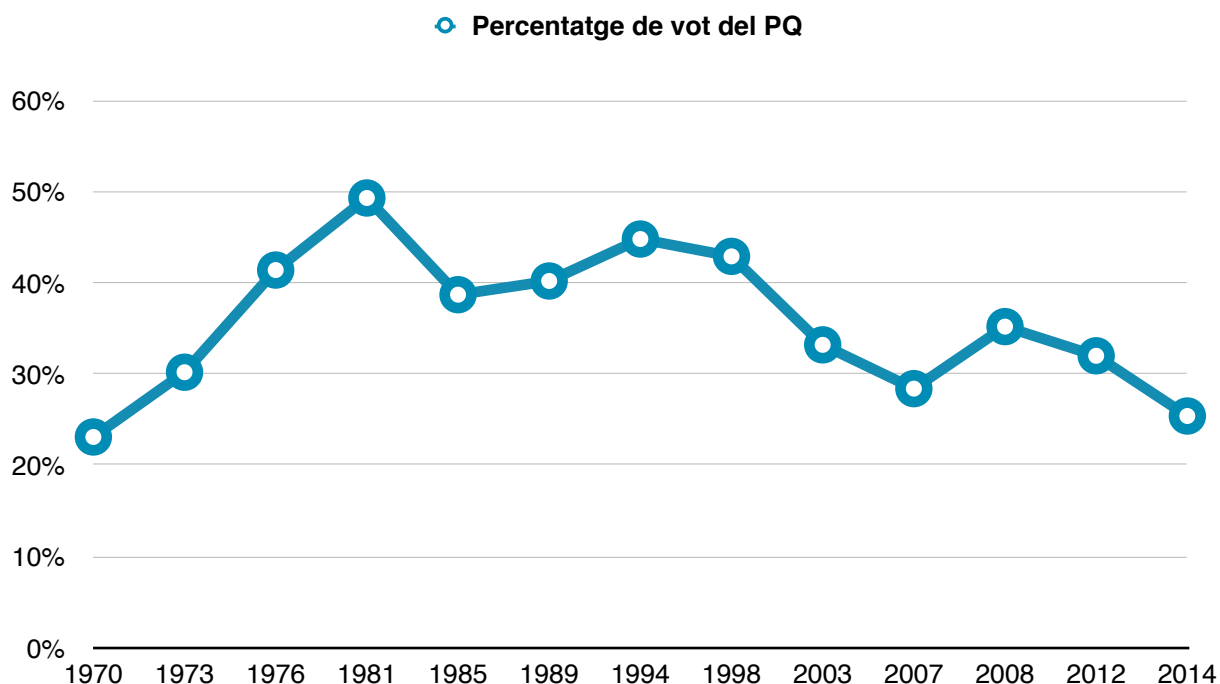
Paradoxalment, la patriació de la Constitució i la seva posterior reforma, es va dur a terme amb l'acord de 9 províncies, entre les que Quebec no estava present. De fet, encara avui, la regió no ha firmat el document i això continua essent un conflicte polític entre aquesta i el govern central. A grans trets, la reforma constitucional va suposar, entre altres coses, la protecció dels drets de la societat canadenca en l'àmbit polític i social, la llibertat d'associació, d'expressió i de pensament i drets lingüístics i d'igualtat, tots inclosos a la *Charter of Rights and Freedoms*. A més, la secció 35 de la Constitució, també contempla un seguit de drets de la població aborígen, suposant una protecció de la seva cultura i les seves activitats.

La reforma constitucional de 1982 també va suposar la creació de l'anomenada *Amending Formula*, una llei que agrupa un seguit de requeriments que cal complir per a poder fer qualsevol canvi a la Constitució. El més destacat és el "7/50", que vol dir que per tal de poder reformar algun aspecte de la Constitució cal que un mínim de 7 províncies firmin el projecte, representant aquestes un 50% de la població. Curiosament, tot i que Quebec mai ha firmat l'acte constitucional de 1982, forma part, junt amb Alberta, Columbia Britànica i Ontario, de les províncies considerades indispensables per l'aprovació de qualsevol modificació constitucional.

Pel que fa referència al Quebec, la *Constitutional Act* de 1982, i concretament la *Charter of Rights and Freedoms*, va ser vista com un document que limitava les aspiracions de la població, quedant lluny de la reforma federal que Quebec esperava. Amb paraules de Marc Sanjaume: "Quan el 1982 es modifica la constitució i el Quebec no la signa, es creen les "dues solituds", una la dels francòfons i l'altre la del anglòfons. Això provoca decepció, ja que es creen dos mons que queden separats, ja que un Canadà molt multicultural i amb una gran diversitat, no és capaç d'integrar el Quebec a dins de la constitució canadenca".

Intents de reconèixer Quebec com a societat diferenciada

A les eleccions provincials de 1985, el PQ encapçalat per Pierre-Marc Johnson, pateix la pitjor davallada de la seva història, perdent un total de 57 parlamentaris, passant a ser el principal partit a l'oposició, i cedint lideratge a Robert Bourassa i el Partit Liberal quebequès (PQL)¹⁶.



Veure peu de pàgina¹⁷

Un cop al poder, Bourassa, veient la situació complicada i de tensió que es vivia entre Quebec i Ottawa, proposa un total de cinc condicions al govern central per intentar que la província aprovi i firmi finalment la nova Constitució canadenca. Aquests cinc punts van ser els següents: Reconeixement de la província de Quebec com a societat diferenciada, dret a vet per part de Quebec de futurs canvis constitucionals, cert control de les despeses federals, poder en matèries d'immigració

¹⁶ Informació extreta de <http://www.electionsquebec.qc.ca/english/provincial/election-results/general-elections.php?e=39&s=2#s> (referència completa a la bibliografia).

¹⁷ Tot la informació del gràfic ha estat extreta de <http://www.electionsquebec.qc.ca/english/> (referència completa a la bibliografia).

i participació en la nominació dels jutges quebequesos de la Cort Suprema (McRoberts, 1995). Aquestes demandes representaven un canvi d'estratègia pel que fa a les formes de negociació entre Quebec i Ottawa. El que fins al moment havia estat una actitud dura, esdevé més conciliadora, reflectint una major disposició a trobar punts d'acord del nou primer ministre canadenc Brian Mulroney, guanyador de les eleccions de 1984, i Rober Bourassa (Rocher, 2013). Les negociacions entre els dos governs culminen amb el que es coneix com a *Meech Lake Accord* (1987) i *Charlottetown Accord* (1992).

El *Meech Lake Accord* era un document amb un seguit d'esmenes de la Constitució que el primer ministre canadenc, Brian Mulroney, negocià el 1987 amb les 10 províncies del país per descentralitzar la federació i intentar, d'aquesta manera, que Quebec acceptés i firmés el document constitucional de 1982. Aquestes esmenes coincidien, en gran part, amb les demandes de Bourassa, incloent-hi, a més, una reunió anual dels primers ministres de totes les províncies, l'elecció dels membres no només de la Cort Suprema sinó també del Senat per part de les províncies, i el suport unànime de totes les províncies en referència a futurs canvis en la Constitució. Aquesta proposta, tot i tenir la major part del suport dels líders polítics del país, no el va rebre de la societat civil, influenciada, entre altres coses, per les paraules de Pierre Elliott Trudeau, sentenciant que el *Meech Lake Accord* era una victòria del provincialisme i la fi del somni d'un Canadà totalment unit.

Al juny de l'any 1990, l'acord, que havia de ser ratificat per totes les províncies en un període màxim de 3 anys, no va arribar a aprovar-se a causa de la negativa de les províncies de Manitoba i Terranova. Aquest desenllaç va suposar un increment de les tensions entre el Canadà anglòfon i francòfon, tornant a donar vida al moviment sobiranista quebequès.

Arran d'aquesta situació, entre els anys 1990 i 1992, van tornar a tenir lloc una sèrie d'intenses negociacions constitucionals que van culminar amb l'anomenat *Charlottetown Accord*, un seguit de propostes per renovar la Constitutional Act que suposaven l'últim intent a gran escala d'intentar acabar amb les disputes relacionades amb la divisió de poders i incloure Quebec dins el marc constitucional vigent. En termes generals, aquest nou acord proposava un traspàs de poders del govern d'Ottawa al de les províncies en termes de cultura, indústria i recursos naturals, i la creació de la Canadian Cause, un seguit de valors que definien el caràcter de la societat canadenca, en el que s'hi incloïa el reconeixement de Quebec com una societat diferenciada. A més, el *Charlottetown Accord*, també contemplava el dret d'autogovern de la població aborigen, prometent el reconeixement dels seus governs com a part dels actors polítics principals del Canadà¹⁸.

A diferència del *Meech Lake Accord*, el *Charlottetown Accord* va ser sotmès a referèndum nacional el 26 d'octubre de 1992 amb la següent pregunta:

"Do you agree that the Constitution of Canada should be renewed on the basis of the agreement reached on August 28, 1992?"

Veure peu de pàgina¹⁹

El resultat del referèndum va mostrar un clar rebuig per part del 55% dels votants a la renovació de la Constitució. Curiosament, la regió de Quebec fou una on la majoria de l'electorat va votar en contra. Com explica Marc Sanjaume: "El Quebec ho rebutja perquè ho consideraven insuficient. Per una banda, els independentistes ho veien poca cosa, i per l'altra, els federalistes no tenien massa interès en el tema".

¹⁸ Informació extreta de <http://ualawccsprod.srv.ualberta.ca/ccs/index.php/cd/499-charlottetown-accord> (referència completa a la bibliografia).

¹⁹ Imatge extreta de <http://www.freedomparty.on.ca/archive/documents/between-elections-campaigns/charlottetownaccord/1992-10-xx.fpo-flyer.we-the-politicians.pdf> (referència completa a la bibliografia).

Tanmateix, no només la regió francòfona rebutja l'acord, sinó que altres províncies com Alberta o Columbia Britànica, també ho fan²⁰.

Results of the Referendum on the Charlottetown Accord (by Jurisdiction)

Jurisdiction	Voted "Yes"	% "Yes" Votes	Voted "No"	% "No" Votes
Newfoundland	133 193	62.9	77 881	36.5
Prince Edward Island	48 687	73.6	17 124	25.9
Nova Scotia	218 618	48.5	230 182	51.1
New Brunswick	234 010	61.3	145 096	38.0
Quebec	1 710 117	42.4	2 232 280	55.4
Ontario	2 410 119	49.8	2 397 665	49.6
Manitoba	198 230	37.8	322 971	61.6
Saskatchewan	203 361	44.5	252 459	55.2
Alberta	483 275	39.7	731 975	60.1
British Columbia	525 188	31.7	1 126 761	68.0
Yukon	5 354	43.4	6 922	56.1
Northwest Territories	14 750	60.6	9 416	38.7
Total Canada	6 185 902	44.6	7 550 732	54.4

(Source: Marianopolis College, 2000)

El Referèndum de 1995

Un any més tard, el 1993, el Partit Liberal liderat per Jean Chrétien, guanya les eleccions generals, i el Bloc Québécois amb 55 parlamentaris i un 13,5% dels vots, passa a ser el principal partit de l'oposició²¹. Pel que fa a la província de Quebec, a les eleccions regionals de 1994, el PQ encapçalat per Jacques Parizeau, que promet la celebració d'un nou referèndum d'autodeterminació si arriba al poder, guanya amb un 44,8% dels vots²².

²⁰ Taula, Results of the Referendum on the Charlottetown Accord, extret de <http://mapleleafweb.com/features/charlottetown-accord-history-and-overview> (referència completa a la bibliografia).

²¹ Informació extreta de <http://www.electionsquebec.qc.ca/english/provincial/election-results/by-elections.php?e=29&s=2#s> (referència completa a la bibliografia).

²² Informació extreta de <http://www.electionsquebec.qc.ca/english/provincial/election-results/general-elections.php?e=27&s=2#s> (referència completa a la bibliografia).

El 12 de juny de 1995, el govern quebequès i l'Assemblea Nacional quebequesa presenta un projecte de llei anomenat *Sovereignty Bill*. Aquesta, constava de 17 clàusules, i donava el poder a l'Assemblea per declarar la sobirania de la regió. La primera clàusula declarava que "Quebec era un país independent", i la segona autoritzava al govern a arribar a un acord amb el govern federal per mantenir una associació econòmica entre els dos territoris. La tercera clàusula suposava una garantia per a la comunitat anglòfona, assegurant la preservació de la seva identitat i institucions, així com pels aborígens, reconeixent el dret d'aquestes nacions a autogovernar-se dins dels seus territoris. Les altres 14 clàusules se centraven en temes relacionats amb la creació d'una constitució quebequesa, la integritat territorial, la ciutadania, la moneda, i la participació en tractats i aliances internacionals²³.

La *Sovereignty Bill* va ser creada amb l'objectiu de fer augmentar l'interès de la població quebequesa per la sobirania, i al mateix temps, per assegurar que la regió de Quebec, un cop convertida en un estat sobirà, continuaria mantenint relacions amb Canadà, eliminant tota por i incertesa respecte les conseqüències d'una independència.

Després de varies propostes, la pregunta definitiva del referèndum es va fer pública el 20 de setembre de 1995:

"Acceptez-vous que le Québec devienne souverain, après avoir offert formellement au Canada un nouveau partenariat économique et politique, dans le cadre du projet de loi sur l'avenir du Québec et de l'entente signée le 12 juin 1995?"

"Do you agree that Québec should become sovereign after having made a formal offer to Canada for a new economic and political partnership within the scope of the bill respecting the future of Québec and of the agreement signed on June 12, 1995?"

Veure peu de pàgina²⁴

²³ Informació extreta de <http://www.sfu.ca/~aheard/bill1.html#text> (referència completa a la bibliografia).

²⁴ Imatge extreta [http://althistory.wikia.com/wiki/Quebecois_independence_referendum,_1995_\(QC\)](http://althistory.wikia.com/wiki/Quebecois_independence_referendum,_1995_(QC))

La campanya del Sí fou liderada per Jacques Parizeau, i la campanya del No pel líder liberal Daniel Johnson Jr. La primera se centrava en el dret dels quebequesos a decidir el seu futur, assegurant que quedant-se a Canadà implicava la mort de la seva identitat. D'altra banda, la campanya del No girava al voltant dels costos econòmics que suposaria una independència de la regió, atacant la credibilitat d'una associació econòmica i assegurant que un Quebec independent implicaria ser un dels països més endeutats del món (Rocher, 2013).

En un principi, el govern federal tenia la intenció de no intervenir durant la campanya, però després que els resultats de diverses enquestes donessin la victòria al Sí, Ottawa es va veure obligada a moure fitxa. De fet, el primer ministre canadenc, en un discurs a l'auditori de Verdun a la ciutat de Montreal, va explicar que la victòria del Sí suposaria unes conseqüències desastroses per la regió, i que el govern central estava disposat i obert a canviar l'*status quo*. Amb paraules textuais del mateix Jean Chrétien:

"Through the course of the campaign, I have listened to my fellow Quebecers, and I have heard them say how deeply attached they are to Canada. However, they also indicated they would like to see this country change and evolve to meet their aspirations. They want to see Quebec recognized in Canada as a distinct society by its language, culture and institutions. I said and I repeat: I agree." (Rocher, 2013)

Resultats i conseqüències del Referèndum de 1995

El referèndum va tenir lloc el 30 d'octubre de 1995, amb un 93,52% de participació, la més alta registrada fins ara. La victòria del No va ser per un escàs marge de poc més d'un 1% sobre el Sí. Segons explica Montserrat Guibernau al seu

article *National Identity, Devolution and Secession in Canada, Britain and Spain*, “El resultat del referèndum va produir dues reaccions a la resta de Canadà: incomprensió davant de les causes que explicaven la importància del vot del Sí, i empipament davant el perill de la supervivència de Canadà. És més, els resultats del referèndum van posar en dubte que Quebec pogués evolucionar dins de la nova concepció de Canadà com a nació bilingüe i multicultural. El procés de regeneració nacional no havia funcionat a Quebec i havia aconseguit dividir el vot” (Guibernau, 2006).

Resultats Referèndum de 1995²⁵

	Vots	%
SÍ	2,308,360	49.42%
NO	2,362,648	50.58%
Vots vàlids	4,671,008	98.18%
Vots nuls o en blanc	86,501	1.82%
TOTAL	4,757,509	100.00%
Participació	5,087,009	93.52%

La victòria del No, va ser una sorpresa per a Jacques Parizeau i els partidaris del Sí. Aquests estaven tan convençuts que guanyarien, que ni tan sols el mateix Parizeau s’havia preparat una resposta davant una possible derrota. De fet, tal com relata Mario Cardinal al seu llibre *Breaking Point: Quebec, Canada, The 1995 Referendum*, el primer ministre va rebutjar el discurs escrit per Jean-François Lisée, el seu assessor adreçant-se al públic de manera improvisada. La frase “Les úniques coses que han aturat la victòria del Sí han estat els diners i els vots ètnics”, van causar sorpresa i rebuig per part dels mateixos partidaris del Sí, veient que tant la resta de Canadà com la premsa internacional, ho titllaven de etno-nacionalisme.

²⁵ Informació extreta de <http://www.electionsequbec.qc.ca/francais/tableaux/referendum-1995-8481.php> (referència completa a la bibliografia).

Finalment, Jacques Parizeau va dimitir, agafant el relleu Lucien Bouchard (Cardinal, 2005).

Lucien Bouchard, el llavors líder del PQ i primer ministre de Quebec, tot i estar a favor de la sobirania del territori, va assegurar que no hi hauria un altre referèndum a la regió fins que no hi hagués la total certesa que aquest es podria guanyar. La seva acció de govern es va centrar a millorar i recuperar l'economia aconseguint arribar al dèficit zero. Ell considerava que amb aquesta acció, es tindrien les *conditions gagnantes* (les condicions adequades per guanyar) un proper referèndum²⁶.

Clarity Act

Després del referèndum, a escala nacional, el primer ministre canadenc Jean Chrétien, va intentar reconèixer constitucionalment a Quebec com a societat diferenciada, però va topat amb la negativa del llavors primer ministre d'Ontario Michael Harris. Chrétien, volent evitar la negociació amb totes les províncies, va optar per fer canvis federals de caràcter unilateral per tal d'aconseguir el seu propòsit. El resultat d'això va ser l'anomenada *The Constitutional Amendments Act* (1996), la qual estipulava que es necessitava l'aprovació de les províncies de Quebec, Ontario i Columbia Britànica per fer qualsevol tipus de canvi constitucional, i el reconeixement, per part del parlament federal, de Quebec com a societat diferenciada. Tanmateix, cal tenir present que cap d'aquests dos fets es van considerar canvis constitucionals talment dits, el que significava que, teòricament, podien ser revisats per futurs parlaments.

El govern federal de Jean Chrétien també va aprovar i aplicar el que s'anomena *Plan B* o *Reference Re Secession of Quebec* (1998), que consistia en un dictamen de la Cort

²⁶ Informació extreta de <http://www.ledevoir.com/non-classe/80442/est-ce-cela-les-conditions-gagnantes> (referència completa a la bibliografia).

Suprema del Canadà que sentenciava la il·legalitat d'una secessió unilateral per part de Quebec. La Cort Suprema declarà que, tot i això, una pregunta clara sobre la independència amb una majoria clara a favor d'aquesta, hauria de portar a un període de negociacions entre Quebec i Ottawa sobre una possible secessió. Així mateix, la independència de qualsevol territori del país suposaria un canvi constitucional, cosa que implicaria l'aprovació unànime de les regions de Quebec, Ontario i Columbia Britànica (Leslie, 1999).

The Supreme Court of Canada ruled in 1998 that neither the Canadian constitution nor international law allows Quebec to secede from Canada unilaterally. Secession would require amending the constitution. However, if a clear majority of Quebecers unambiguously opts for secession, the federal government and the other provinces would have a constitutional duty to negotiate. This is an obligation that the court declared to be implicit in four principles that "inform and sustain the constitutional text"—federalism, democracy, constitutionalism and the rule of law, and respect for minorities. The same set of principles would govern the negotiations themselves. Accordingly, Quebec could not dictate the terms of secession, and one cannot assume that agreement would be reached. If negotiations fail, and Quebec declares independence unilaterally, the international community would have to decide whether Quebec's action was legitimate.

Veure peu pàgina²⁷

Aquest dictamen estableix les bases de l'anomenada *Clarity Act* (Llei de la Claredat), aprovada pel Parlament de Canadà, que posa les condicions sota les quals el govern canadenc entraria en un període de negociacions que podrien portar a una secessió, si alguna de les províncies del país arribés mai a fer un referèndum sobre la qüestió. La *Clarity Act* afegia que per tal d'arribar a aquestes negociacions entre el govern provincial i federal, s'havia de fer abans un referèndum amb dues condicions, una pregunta clara i una majoria evident (Rocher, 2013). Aquesta llei, que s'aplicava a totes les províncies, però que en realitat era una resposta legal al moviment independentista quebequès i al referèndum celebrat el 1995, va ser finalment aprovada el 20 de juny de l'any 2000.

²⁷ Imatge extreta de <https://matskut.helsinki.fi/bitstream/handle/123456789/402/Leslie.pdf?sequence=1> (referència completa a la bibliografia).

El nacionalisme quebequés al segle XXI

Tot i que des de 1995 no s'ha fet cap altre referèndum a Quebec, encara que la *Clarity Act* ho permet amb certes limitacions, el moviment sobiranista no està mort. Malgrat el resultat de les eleccions regionals de 2003, on el PQ pert 29 escons, i de perdre'n 15 més en el període 2007-2014, aproximadament un 40% dels quebequesos són independentistes. Les dades que aportava la Federation Watch al 2003 indicaven que un 38% dels quebequesos estaven a favor d'una sobirania, i avui en dia, aquest percentatge no ha variat (Gibernau, 2006).

Si bé és veritat que Marc Sanjaume afirma que “ara mateix hi ha un 40% d'independentistes”, això no vol dir que per al 60% restant l'*status quo* els hi sembli l'opció més desitjable. Tant François Rocher, com Kenneth McRoberts, com el mateix Marc, coincideixen en opinar que la majoria de quebequesos estan a favor de continuar formant part de Canadà, però amb una significativa reforma federal per acomodar els interessos i aspiracions de la regió millor del que ho ha fet la *Constitutional Act* de 1982.

“Jo prefereixo continuar formant part de Canadà, però sí que és veritat que m'agradaria que el govern federal vetllés una mica més pels interessos de la meva regió”. Aquestes paraules de Emilie Luneau, estudiant de periodisme de la Concordia University, són un clar exemple del sentiment majoritari de la població quebequesa, i coincideixen amb l'afirmació de François Rocher: “Si a la gent de Quebec els fas escollir entre continuar formant part de Canadà en la situació actual, ser un país independent, o una reorganització de l'estat federal, la immensa majoria escolliria aquesta última”.

El naixement del nacionalisme català

En paraules de Ferran Soldevila a *Resum d'història dels països catalans*, “Catalunya, des dels inicis de la seva personalitat, ja va sentir-se poc lligada als altres pobles peninsulars” (Soldevila, 1975). Això fou degut al fet que durant el segle VIII, Catalunya, a diferència de la resta de la península, va ser conquerida per Carlemany, rei dels francs, expulsant el domini àrab del territori. Immediatament després de la conquesta, Catalunya és dividida en un seguit de comtats que, dos segles i mig més tard, s'independitzaran gradualment de la tutela franca (Soldevila, 1975).

La unió matrimonial entre Ramon Berenguer IV, comte de Barcelona, i Peronella d'Aragó el 1137, suposaran la creació de l'anomenada Corona d'Aragó, una federació d'estats basats en el respecte de la singularitat de cada territori. Durant els segles XII, XIII i XIV, Catalunya, gaudint de plenitud política i econòmica, construeix un imperi de caràcter bàsicament comercial per tot el Mediterrani. Aquesta nova situació socioeconòmica es reflexa en unes noves institucions polítiques: les Corts, la Generalitat i els consells municipals (Galofré, 1992).

Va ser també durant el segle XIV, que Catalunya, primer amb una dràstica davallada demogràfica, amb un període de recessió econòmica, i finalment amb una evolució política poc favorable, entra en un període de crisis. Aquesta situació s'agreuja amb la mort sense descendència de Martí l'Humà el 1410, que suposà l'accés de la dinastia castellana dels Trastàmars al tron de la Corona d'Aragó en la persona de Ferran d'Antequera (Soldevila, 1975). La unió matrimonial entre Ferran II, nét de Ferran I, i Isabel de Castella al 1479, va suposar la unió dels dos regnes molt diferents entre ells, que tot i compartir monarques, no van aplicar canvis institucionals importants que alteressin l'*status quo* (Guibernau, 2013).

Aquesta situació, però, canvia el 1621, quan Felip IV, nomena el Duc d'Olivares com a conseller reial principal. L'objectiu del Duc d'Olivares, considerant que l'autoritat i la reputació de la monarquia hispànica s'havia deteriorat, era la creació d'un estat únic i poderós que reforcés el poder reial i la unitat dels territoris en que Felip IV regnava. Aquesta proposta de caràcter absolutista, culminà amb la Guerra dels Segadors el 1640, considerada una de les primeres revolucions nacionalistes a Europa (Galofré, 1992).

Després d'aquesta guerra, Catalunya conserva les seves institucions durant més mig segle, però amb l'arribada de la Casa de Borbó al poder, la regió va ser vençuda i el seu règim particular dissolt. Amb la mort sense descendència de Carles II d'Àustria, es designa a Felip, duc d'Anjou, nét del rei de França Lluís XIV, com a successor, entrant així a regnar a Espanya el primer Borbó. Amb la intenció de recuperar la corona, l'arxiduc Carles d'Àustria inicia el 1700 la Guerra de Successió, on Catalunya, es posiciona a favor d'aquest últim, negant el regnat de Felip V. No fou fins 13 anys més tard, que el Tractat d'Utrecht (1713) confirmà Felip V com a rei d'Espanya, fent que Catalunya es trobés en el bàndol perdedor. La repercussió d'aquests fets van suposar la dissolució de totes les institucions polítiques catalanes i la prohibició del català, establint un règim d'ocupació i el castellà com a llengua oficial (Guibernau, 2013).

Durant tot el segle XVIII, Catalunya comença a treballar en la seva recuperació econòmica, essent els punts claus l'inici de la comercialització amb Amèrica i la revolució industrial. Aquesta nova Catalunya fortament desenvolupada econòmicament, es troba limitada per un regne d'Espanya antic i poc evolucionat, situació que condueix al moviment anomenat Renaixença. Inspirats pel romanticisme alemany, els catalans treballen per aconseguir un renaixement cultural, polític i econòmic del seu territori (Guibernau, 2013). La Renaixença política, la primera manifestació del nacionalisme català contemporani, demanava una

autonomia per a Catalunya, primer en forma de regionalisme, i després en forma d'estat federal. Aquest ideal descentralitzador, va arribar a ser, en més o menys mesura, el comú denominador de totes les forces polítiques catalanes. Fou en aquest escenari, on a finals del segle XIX i principis del segle XX, sorgeixen diverses organitzacions nacionalistes catalanes com eren Estat Català, Partit Republicà Català o L'Opinió, que finalment s'uneixen el 1931 com a Esquerra Republicana de Catalunya (Soldevila, 1975). De fet, fou ERC, liderat per Francesc Macià, el primer partit independentista nacionalista català que obtení una victòria electoral a les eleccions del 12 d'abril de 1931 (Guibernau, 2013).

Conseqüències de La Renaixença

La situació econòmica favorable que es vivia a Catalunya a finals del segle XIX, el modernisme, i el renaixement cultural i polític de la regió, van suposar l'aparició d'una generació d'intel·lectuals i burgesos de mentalitat optimista i oberta, que tenien com a referència l'Europa moderna del moment, i no l'Espanya tradicional i tancada en la qual vivien. Aquesta visió més europeïsta de la societat va suposar la creació d'un seguit d'elements com ateneus, diaris o escoles catalanes que nodrien el sentiment catalanista (Galofré, 1992).

Aquest nou període de catalanisme cultural i polític, porta a la instauració el 1914 de la Mancomunitat de Catalunya, agrupació de les quatre diputacions catalanes, que tot i que només tenia funcions administratives, representa la unió del Principat i el primer reconeixement per part de l'estat espanyol de la personalitat i de la unitat territorial de Catalunya des del 1714. Les funcions més importants de la Mancomunitat van centrar-se en la creació d'infraestructures i la introducció de millores tant tecnològiques com educatives. Aquestes activitats dutes a terme per la Mancomunitat, guarden una certa semblança amb la Revolució Tranquil·la que es produirà a Quebec el 1960.

En morir Enric Prat de la Riba, primer president de la Mancomunitat, Josep Puig i Cadafalch el substituï. Ell fou l'impulsor del primer Projecte d'Estatut d'Autonomia el 1919, moment en el qual el catalanisme reivindicatiu estava en auge a cause de l'èxit de la mateixa Mancomunitat i la perspectiva d'una possible secessió després de veure que països com Letònia, Lituània i Islàndia s'havien independitzat després de la Primera Guerra Mundial. Aquest projecte de Puig i Cadafalch i Cambó, tenia la intenció de rebaixar els ànims separatistes que es vivien a Catalunya en aquell moment, però la negativa del govern espanyol i la seva incapacitat per reconèixer el sentiment català, van portar a Cambó a dir "Monarquia? República? Catalunya!" (Galofré, 1992).

Dictadura de Primo de Rivera i Instauració de la República

Tot i els esforços de la Mancomunitat per millorar la situació econòmica de Catalunya, el final de la Primera Guerra Mundial va suposar una crisi econòmica i social no només a escala regional, sinó també en l'àmbit estatal. Fou en aquest escenari que el General Primo de Rivera, dona un Cop d'Estat, presentant-se com l'alternativa autoritària per resoldre els problemes del país. Aquest règim polític autoritari que s'instaurà a Espanya entre el 13 de setembre del 1923 i el 28 de gener del 1930, va tenir l'aprovació tàcita del Rei Alfons XIII, i a Catalunya, va ser aplaudit pel sector burguès, que ho veien com una solució a l'anarquisme. Aquesta opinió canvià quan Primo de Rivera, progressivament, va treballar en contra el nacionalisme català, un moviment cada vegada més important i radicalitzat, prohibint partits polítics, associacions i institucions catalanes. El 1925, la Mancomunitat va ser definitivament suprimida, prohibint l'ús de la llengua i la bandera catalanes tant a l'administració com a la vida pública.

Tal com explica Ferran Soldevila a *Resum d'història dels països catalans*, "Una greu i persistent crisi monetària, el desgast natural de la situació, el malestar a les

universitats, els conflictes que el general Primo de Rivera s'havia creat amb el propi Exèrcit i la impopularitat total del règim, van provocar la seva caiguda al començament de 1930" (Soldevila, 1975). Finalment, les eleccions del 12 d'abril de 1931 van suposar la instauració de la Segona República Espanyola dos dies més tard, un règim democràtic que durà fins al 1939.

A Catalunya, després de la victòria d'ERC, es desperta un entusiasme popular que portà a Francesc Macià a proclamà des del balcó del Palau de la Generalitat, "la República Catalana com a Estat integrant de la Federació Ibèrica". Tot i això, aquesta república, després d'intenses negociacions amb representants del govern central, queda diluïda altre cop en una Generalitat de Catalunya provisional, a l'espera que es complís el compromís de presentar a les futures corts constituents l'Estatut d'Autonomia que decidís Catalunya, prèviament aprovat per l'Assemblea d'Ajuntaments catalans (Galofré, 1992).

L'Estatut va ser aprovat a Catalunya el 2 d'agost de 1931 amb un 99% dels vots a favor, començant així els tràmits per la seva aprovació a les Corts Espanyoles. Allà, el document, que anava en contra de la Constitució del 1931 aprovada prèviament, va ser retallat i obstruït, ja que era considerat per alguns grups com un perill per la unitat de la pàtria. Finalment, l'Estatut s'aprova el 9 de setembre de 1932 amb 314 vots a favor, 100 abstencions, i 24 en contra²⁸.

²⁸ Informació extreta de <http://blogs.sapiens.cat/socialsenxarxa/2011/03/15/la-generalitat-provisional-i-l'estatut-d'autonomia-de-1932/> (referència completa a la bibliografia).

Resultats del Referèndum estatutari a Catalunya al 1931²⁹

	Vots	%
SÍ	595.205	99,45%
NO	3.286	0,55%
Vots vàlids	598.491	100%
Vots nuls o en blanc	0	0%
TOTAL	598.491	100%
Participació	598.491	75,51%

L'Estatut d'Autonomia, però, va quedar suspès quan Lluís Companys, President de la Generalitat, proclama "l'Estat Català de la República Federal Espanyola" el dia 6 d'octubre de 1934, com a acte de rebuig cap a la incorporació de la CEDA (Confederación Española de Derechas Autónomas) al govern de la República Espanyola. Per aquests fets, el Parlament és dissolt i Companys i el seu govern són jutjats i empresonats. No fou fins al febrer de 1936, amb la victòria de les forces d'esquerres a les eleccions estatals, que el Parlament català no reprèn la seva activitat. Tot i això, aquesta es veurà fortament afectada per l'esclat de la Guerra Civil Espanyola (Galofré, 1992).

Guerra Civil Espanyola i Dictadura del general Franco

La Guerra Civil Espanyola començà el 17 de juliol de 1936 i culminà l'1 d'abril de 1939, amb la implantació d'una dictadura en mans del general Francisco Franco que durarà 36 anys. Aquest conflicte bèl·lic enfrontà el govern d'esquerres de la Segona República, contra una part de l'exèrcit i de les organitzacions de dretes que s'alçaven amb la proclama de defensar la unitat de la pàtria, la religió i l'ordre. Aquesta declaració d'intencions tenia, a més, un component anticatalanista tan clar que la societat catalana va sentir directament atacada la seva identitat nacional.

²⁹ Informació extreta de <http://blogs.sapiens.cat/socialsenxarxa/2011/03/15/la-generalitat-provisional-i-l'estatut-d'autonomia-de-1932/> (referència completa a la bibliografia).

La guerra acabà amb la derrota del bàndol republicà, i un cop instaurada la dictadura de Francisco Franco, l'odi cap a Catalunya i els seus símbols identitaris es fa més evident. Com escriu l'historiador Josep Termes a *De la Revolució de Setembre a la fi de la Guerra Civil (1868-1939)*, "el catalanisme, la catalanitat, la cultura i fins i tot la llengua catalana van quedar greument afectats. Si a Espanya havien perdut només les esquerres, a Catalunya qui va patir les conseqüències de la guerra i del nou règim va ser el país en el seu conjunt, i en especial els seus símbols més representatius" (Termes, 1999) . La dictadura franquista va suposar la supressió de les institucions catalanes, la prohibició del català i de tots els elements simbòlics de la identitat catalana, des de la bandera fins a l'himne. Amb això, l'objectiu del règim era aniquilar Catalunya com a nació i assegurar-se la unió del país sota una única llengua i identitat (Guibernau, 2013).

La Constitució de 1978 i l'Estatut d'Autonomia de 1979

La mort del general Franco el 20 de novembre de 1975 va suposar la fi del franquisme i la instauració d'un règim democràtic a Espanya, al que es va arribar a través d'una etapa anomenada Transició Democràtica. Durant aquest període es van anar guanyant també, un seguit de llibertats bàsiques recollides a la Constitució de 1978. Aquest document volia transformar el país en un estat democràtic, reconeixent l'existència de nacionalitats i regions dins el seu territori i assegurant la protecció de tots els seus habitants, i les seves diferents cultures, llengües, institucions i tradicions (Galofré, 1992). Tal com diu l'article 2, "la Constitució es basa en la unitat indissoluble de la Nació espanyola, pàtria comuna i indivisible de tots els espanyols, i reconeix i garanteix el dret a l'autonomia de les nacionalitats i regions que la integren i la solidaritat entre totes elles"³⁰.

³⁰ Informació extreta de https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1978-31229 (referència completa a la bibliografia).

A Catalunya, la pressió popular que culminà en la multitudinària manifestació de l'11 de setembre de 1977, va aconseguir la recuperació de l'autonomia, el restabliment de la Generalitat, i l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia de 1979 amb un 88,1% dels vots a favor tot i l'elevada abstenció del 40%³¹. Aquest nou Estatut defineix Catalunya com a “nacionalitat” en el seu primer article, i la Generalitat com “la institució en que s'organitza políticament l'autogovern de Catalunya” en el segon³². En matèria d'ensenyament, cultura i llengua, el sostre autonòmic fou més elevat que en l'anterior Estatut, però inferior en aspectes com la justícia i el finançament.

Arran de les eleccions de 1980, Jordi Pujol accedeix a la presidència de la Generalitat, iniciant-se així un procés de traspàs de competències per part de l'administració central, amb l'objectiu de construir una administració autonòmica. De fet, va ser el mateix Pujol qui va jugar un paper clau en la construcció d'unes institucions catalanes, i la recuperació de la llengua i la cultura després de 40 anys de repressió (Galofré, 1992).

Els inicis del procés independentista català

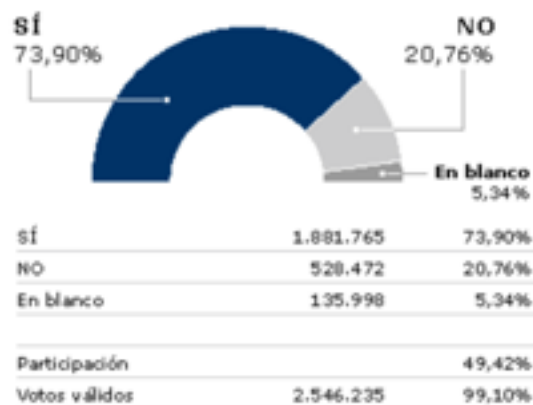
A Prospects for an Independent Catalonia, Montserrat Guibernau conclou que “En general, el moviment nacionalista català mai havia estat extremadament secessionista. Des del seu començament a finals del segle XIX, el secessionisme d'Espanya no havia estat l'objectiu dels seus líders que, contràriament, se centraven en opcions alternatives diferents per protagonitzar els projectes nacionalistes catalans principals”(Guibernau, 2013). Aquesta situació canvia radicalment quan, l'any 2000, José M. Aznar i el Partit Popular (PP) guanyen les eleccions generals, i

³¹ Informació extreta de <http://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0025207.xml> (referència completa a la bibliografia).

³² Informació extreta de <http://web.gencat.cat/ca/generalitat/estatut/estatut1979/> (referència completa a la bibliografia)

una actitud fins al moment més o menys tolerant envers les demandes catalanes de major autonomia i reconeixement, es transforma en un discurs conservador, hostil i neo-centrista (Guibernau, 2013).

La manca de voluntat d'adreçar el problema autonòmic, tant amb Catalunya com amb la resta de nacionalitats històriques del país, la intervenció d'Espanya a la guerra d'Iraq, i els atemptats de l'11M seguits de la seva mala gestió, van portar a la victòria de J.L. Rodríguez Zapatero a les eleccions de 2004. En l'àmbit català, també hi ha un canvi de govern amb la creació de l'anomenat tripartit, coalició postelectoral formada per PSC, ERC i ICV, que seran els encarregats de redactar un nou i més ambiciós Estatut d'Autonomia (Guibernau, 2013). Aquest document, aprovat pel Parlament català el setembre de 2005, va ser portat al Congrés i al Senat on fou ratificat després de modificacions substancials al maig de 2006. Un cop referendat pel poble català el 18 de juny de 2006, va entrar en vigor dos mesos més tard. Tot i que la victòria del Sí va ser clara, destacà la baixa participació, que no va arribar ni al 50%³³.



Veure peu de pàgina³⁴

Després de la seva aprovació, l'Estatut va rebre diferents recursos d'inconstitucionalitat, el més important dels quals fou el del Partit Popular. Després de 4 anys, el Tribunal Constitucional va dictar sentència el 28 de juny de 2010,

³³ Informació extreta de <http://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=920> (referència completa a la bibliografia).

³⁴ Gràfic extret de <http://www.elmundo.es/elmundo/2006/06/18/espana/1150653842.html>.

declarant inconstitucional l'article 97 en la seva totalitat, 13 articles parcialment, i reinterpretant-ne 27 més.

La resolució del TC provocà la manifestació del 10J a Barcelona sota el lema "Som una nació. Nosaltres decidim". Aquesta demostració col·lectiva en contra de la sentència del TC sobre l'Estat, comptà amb el suport de la majoria de partits polítics, sindicats i més de 1.500 entitats, i fou la manifestació més multitudinària de la història de Catalunya fins aquella data, aplegant més d'1 milió de persones, essent un clar clam per la independència i el dret del poble de Catalunya a decidir el seu futur.

Hi ha tres factors bàsics que expliquen l'augment del secessionisme de la societat catalana actual. El primer és la negativa que va tenir el govern d'Aznar davant les demandes de major autonomia per a Catalunya en un moment en que la independència no estava sobre la taula. El segon és la sentència del Tribunal Constitucional en relació a l'Estatut d'Autonomia quan aquest havia ratificat pel govern central i posteriorment aprovat per referèndum a Catalunya (Guibernau, 2013). Finalment, i segons coincideixen Fransesc de Carreras, Manuel Cruz i César Colino, la crisi econòmica de 2008.

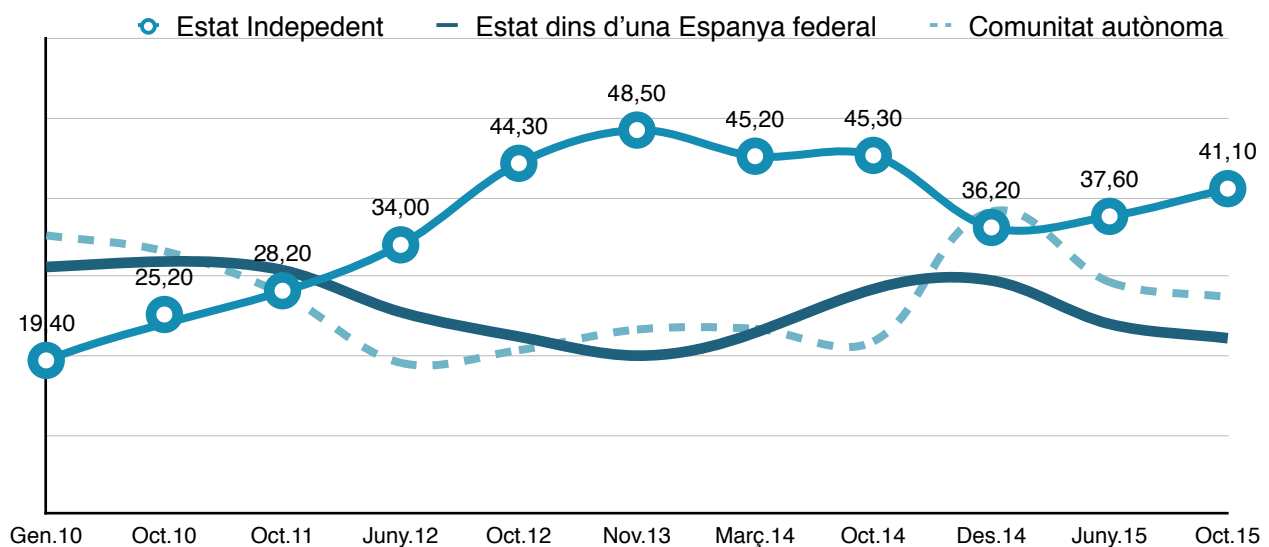
El Procés

És en aquest escenari de crisi econòmica i institucional que Artur Mas, president de la Generalitat, es reunia amb Mariano Rajoy, president del govern espanyol, presentant-li l'anomenat Pacte Fiscal, un document que havia de servir per desbloquejar la situació. La torbada va tenir lloc el 20 de setembre de 2012, però davant de la negativa del president espanyol, Mas afirmà en roda de premsa que a

Catalunya s'hi prendrien decisions després de fer una profunda reflexió del que havia passat³⁵.

Paral·lelament, arran de la sentència del Tribunal Constitucional sobre l'Estatut, a Catalunya s'hi produeix un moviment social de caràcter independentista molt important. Si la primera mostra fou la manifestació del 10 J, altres van ser la fundació de l'entitat Associació de Municipis per la Independència el setembre de 2011 amb l'adhesió de 785 municipis catalans i d'altres entitats administratives, o la creació de l'Assemblea Nacional Catalana que es defineix com a "organització de base transversal i unitària que té com a objectiu la independència de la nació catalana per mitjans democràtics i pacífics"³⁶.

Segons dades del Centre d'Estudis d'Opinió, l'opció de la independència entre la societat catalana augmenta 10 punts entre el juny i l'octubre de 2012, pràcticament estabilitzant-se fins a mitjans del 2014, per decaure sensiblement a finals d'aquell any, i repuntar lleugerament a principis de 2015³⁷.



³⁵ Informació extreta de http://www.ara.cat/politica/PACTE_FISCAL-MAS-RAJOY_0_777522347.html (referència completa a la bibliografia).

³⁶ Informació extreta de <http://assemblea.cat/quisom> (referència completa a la bibliografia).

³⁷ Gràfic fet amb dades extretes del Baròmetre d'Opinió Política del Centre d'Estudis d'Opinió <http://ceo.gencat.cat/ceop/AppJava/pages/index.html> (referència completa a la bibliografia).

Fou l'abans esmentada ANC qui organitzà la multitudinària manifestació de l'11 de setembre de 2012 sota el lema "Catalunya, nou estat d'Europa" que reuní aproximadament un milió i mig de persones. Aquesta manifestació és sovint considerada un punt d'inflexió en el procés i l'espurna d'altres esdeveniments futurs, els més rellevants la dissolució del Parlament i la convocatòria d'eleccions anticipades. Com explica Francesc de Carreras, catedràtic de Dret Constitucional de la UAB: "Al principi, la idea del govern de Mas era canviar i millorar el finançament per Catalunya, per això va decidir que anava a la manifestació independentista de l'11 de Setembre a demanar el Concert econòmic. El problema, però, va ser que els organitzadors de la manifestació, l'Assemblea i OMNIUM, reivindicaven la independència. En aquesta situació, el govern no es va veure capaç de canviar el motiu de la protesta i decidí posar-se al davant de la manifestació, dissolent també el Parlament i convocant unes noves eleccions que estava convençut que guanyaria".

Les eleccions anticipades del 25 de novembre de 2012 acabaren amb la victòria de CIU, que havia promès la celebració d'un referèndum d'autodeterminació si obtenia la victòria, amb 50 escons però amb una pèrdua de 12 parlamentaris, pràcticament els que guanya de més ERC, en relació amb les eleccions anteriors, i amb l'entrada de la CUP a l'hemicicle. Pel que fa a la participació, augmentà quasi 10 punts respecte a les últimes eleccions de 2010³⁸.

135 Diputats a escollir



	2012	2010
Total votants	3.668.310	67,76%
Abstenció	1.745.558	32,24%
Vots nuls	33.140	0,90%
Vots en blanc	52.898	1,44%
Vots a candidatures	3.582.272	97,66%

³⁸ Informació i imatges extretes de http://www.gencat.cat/governacio/resultats-parlament2012/09AU/DAU09999CM_L2.htm (referència completa a la bibliografia).

Després d'aquestes eleccions, les dues primeres forces al Parlament, signaren el *Pacte per la Llibertat*, un document que tenia l'objectiu de convocar una consulta perquè el poble català pogués decidir democràticament i lliurement sobre la possibilitat que Catalunya esdevingués un Estat en el marc europeu. Fou uns mesos més tard, concretament al gener de 2013, quan el Parlament català aprovà la *Declaració de sobirania i del dret a decidir del poble de Catalunya*, una resolució que tenia com a objectiu "iniciar el procés per a fer efectiu l'exercici del dret a decidir per tal que els ciutadans i les ciutadanes de Catalunya puguin decidir llur futur polític col·lectiu, d'acord amb els principis de sobirania, legitimitat democràtica, transparència, diàleg, cohesió social, europeisme, legalitat, paper principal del Parlament de Catalunya i participació"³⁹.

Aquesta Declaració, que tot i aprovada, no va ser una desisió unànime, aixecà i continua aixecant encara avui polèmica. Daniel Turp, en el seu article *El dret a decidir de Catalunya i del Quebec*, assegura que com que Espanya firmà la *Carta de les Nacions Unides* i l'*Acta Final d'Hèlsinki*, dos documents que contempnen la legalitat de l'autodeterminació dels pobles i la relació entre aquests i els estats als quals pertanyen, "el poble català és titular del dret internacional a l'autodeterminació, i pot escollir en virtut d'aquest dret, esdevenir un estat sobirà i independent" (Turp, 2015). Contràriament, tant Fransesc de Carreras com Manuel Cruz afirmen que el Dret a Decidir és inexistent. De fet, Carreras explica en el seu article *¿Puede celebrarse un referéndum en Cataluña?*, que al invocar el dret a decidir, els nacionalistes catalans es refereixen al dret a l'autodeterminació, cosa que només és aplicable en casos de discriminació a una part de la societat d'un estat, declarant que "nadie medianamente informado puede pretender que los ciudadanos de Cataluña están discriminados", i concluent que com que aquesta situació és inexistent, així ho és també el dret a decidir (Carreras, sense data).

³⁹ Informació extreta de <http://www.parlament.cat/document/intrade/7094> (referència completa a la bibliografia).

El TC va suspendre cautelarment el document al maig de 2013, per declarar-ho nul i inconstitucional un any després sota la premissa que “només el poble espanyol és sobirà de manera exclusiva i indivisible. Cap fracció d'aquest poble es pot considerar sobirana”⁴⁰.

Fou durant aquest període que s'aprovà el Pacte Nacional, un document a favor del procés de l'exercici del dret a decidir i de la celebració d'una consulta sobre el futur polític de Catalunya format per unes 800 entitats, entre elles les institucions més importants del país com el Parlament de Catalunya, l'Assemblea Nacional Catalana o l'Ajuntament de Barcelona, i les forces polítiques com CIU, ERC i la CUP. Al setembre del mateix any i coincidint amb la diada, se celebrà a Catalunya l'anomenada Via Catalana, una cadena humana d'aproximadament 400 quilòmetres que travessava tota Catalunya amb l'objectiu de reivindicar la independència per Catalunya. Proposada per l'ANC, demanava la fixació d'una data i una pregunta per la celebració del referèndum d'autodeterminació, demanda que obtení la seva resposta l'endemà de mans del Conseller de Presidència Francesc Homs, qui assegurà que abans de la finalització del 2013, hi hauria data i pregunta. Efectivament, el 12 de desembre de 2013, el President de la Generalitat Artur Mas compareixia al Palau de la Generalitat per anuncià que el referèndum es faria el 9 de novembre de 2014 i que la pregunta seria la següent⁴¹:



⁴⁰ Informació extreta de <https://www.boe.es/boe/dias/2013/05/23/pdfs/BOE-A-2013-5447.pdf> (referència completa a la bibliografia).

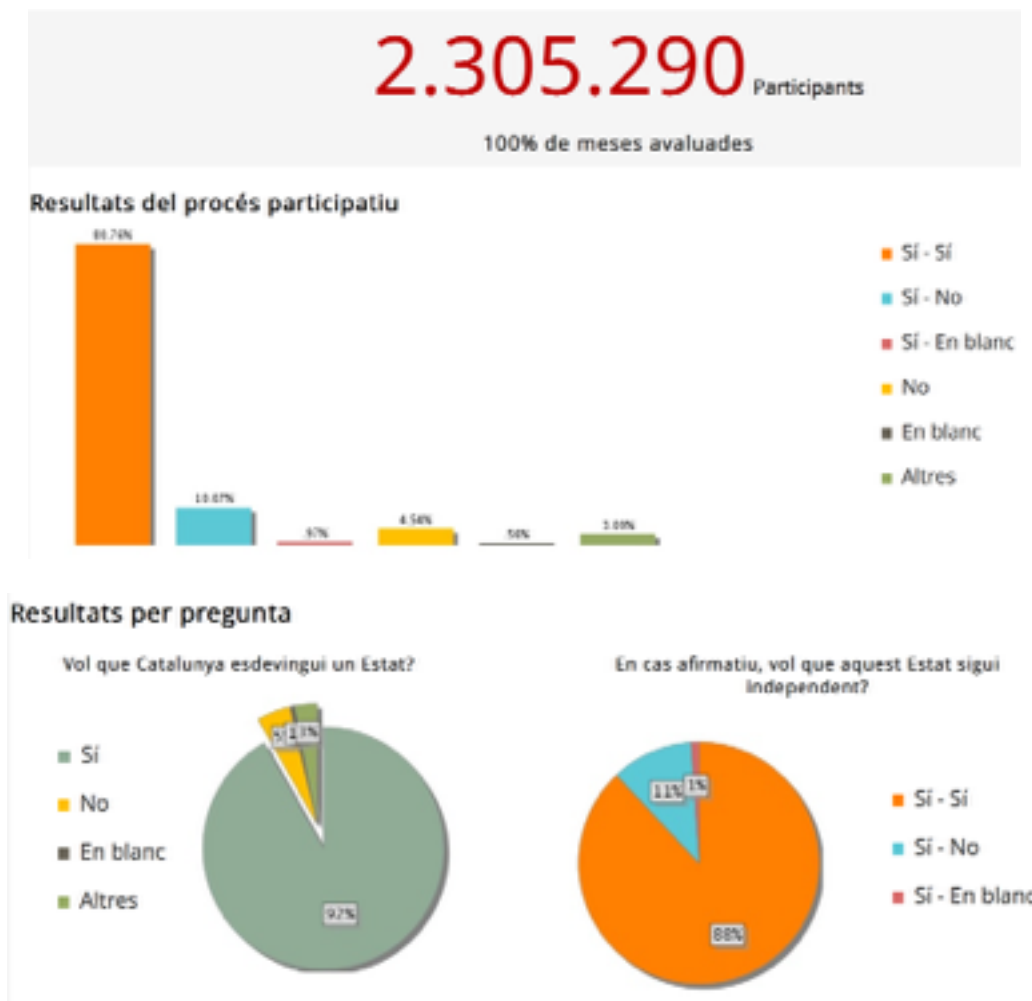
⁴¹ Imatge extreta de http://www.gencat.cat/big/img/111/BIG_111325120121213_00.jpg

El 16 de gener de 2014, es vota al Parlament de Catalunya una petició al Congrés dels Diputats per traspassar les competències pertinents per tal que el territori pugui celebrar un referèndum. Aquesta petició, que s'aprovà amb els vots de CIU, ERC, ICV, la CUP i tres diputats del PSC, va ser rebutjada pel Congrés per àmplia majoria. Tanmateix, tot i la clara negativa del Congrés, el govern català anuncià que continuaria amb el procés.

Al setembre de 2014, més d'1 milió i mig de catalans tornàren a sortir al carrer per participar en una altra Via Catalana, també amb l'objectiu de reivindicar el referèndum d'autodeterminació de Catalunya i la seva independència. Uns dies més tard, concretament el dia 19 de setembre, s'aprovà al Parlament amb un 79% de vots a favor la *Llei de consultes populars no referendàries i d'altres formes de participació ciutadana*, un document que permet als poders polítics de Catalunya realitzar consultes a la ciutadania amb l'objectiu de conèixer la seva opinió sobre una determinada actuació o política pública. Deu dies més tard, el TC admet el recurs d'inconstitucionalitat d'alguns articles de la Llei de Consultes i els suspèn durant 5 mesos. El mateix passa amb el decret de convocatòria de consulta que el president Artur Mas havia firmat dos dies abans.

Davant d'aquest bloqueig constant i després de mantenir reunions amb els partits polítics que donaven suport a la consulta popular, el 14 d'octubre, el president Mas decidí substituir aquesta consulta popular per un procés de participació ciutadana organitzat per la Generalitat de Catalunya. Es decidí que aquest consistiria en la formulació de la pregunta ja anunciada el passat desembre i que es duria a terme també el mateix dia previst. De nou, el procés de participació va ser suspès pel TC el 4 de novembre a instàncies del Govern d'Espanya, però el govern català mantení igualment la convocatòria.

Segons dades de la Generalitat de Catalunya, a la consulta i participaren un total de 2.305.290 de persones, on més del 80% d'aquestes votàren a favor de la independència de Catalunya⁴².



Veure peu de pàgina⁴³

⁴² Informació extreta de <http://www.participa2014.cat/resultats/dades/ca/escr-tot.html> (referència completa a la bibliografia).

⁴³ Gràfics extrets de <http://www.participa2014.cat/resultats/dades/ca/escr-tot.html>

Conseqüències del 9N

Tal com recull La Vanguardia en un dels seus articles⁴⁴, les reaccions després dels resultats del 9N va ser diverses. Mentre que el president Mas i el líder d'ERC Oriol Junqueres consideraven que l'esdeveniment havia estat un "èxit total", una "jornada extraordinària", i una "llicó de democràcia en majúscules" que demostrava la voluntat de Catalunya per governar-se ella mateixa, el Govern Espanyol encapçalat pel PP, ho titllava de "farsa" i de "simulacre inútil i estèril". Altres personalitats polítiques com Alícia Sánchez-Camacho també van opinar sobre el 9N, assegurant que havia estat un "engany massiu" i que s'havia creuat una "línia gravíssima". Declaracions del mateix caire van ser les que va fer Albert Rivera, líder de C's, dient que la consulta havia estat una "burla a la democràcia". Contràriament, el PSOE ho veia com una mostra de la voluntat de canvi que tenia la societat catalana, i els convidava a seure a negociar i a participar en un procés de canvi que els portés a una Espanya federal.

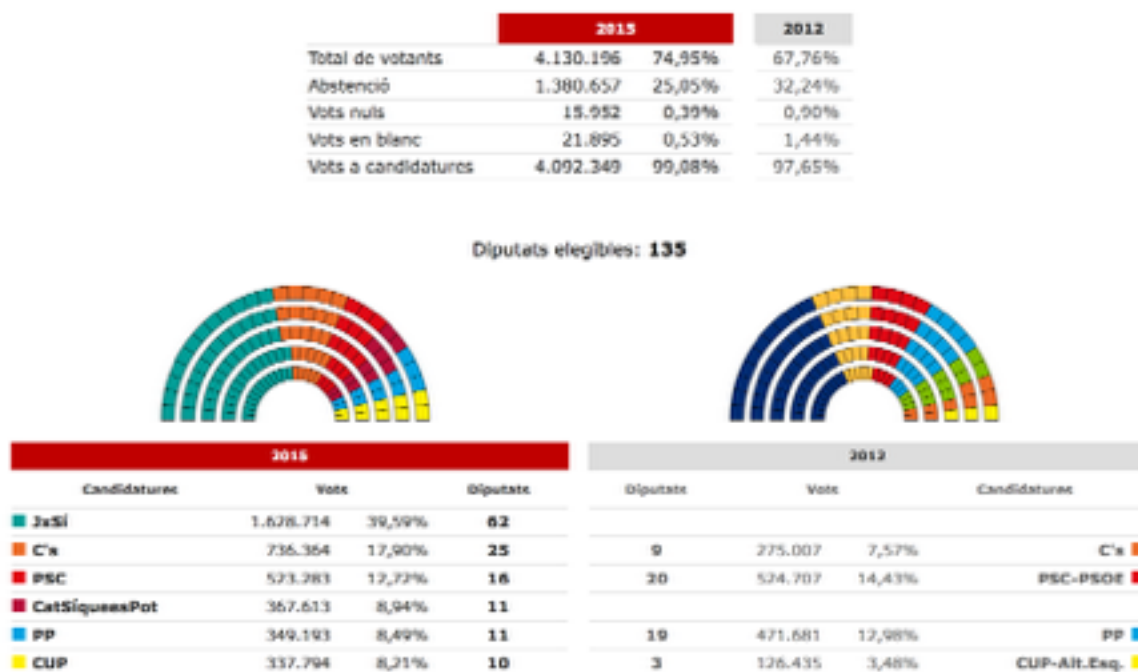
Una de les conseqüències potser més sorprenents de la celebració del 9N foren les querelles presentades per la Fiscalia, Manos Limpias i UPyD, i acceptades pel Tribunal Superior de Justícia de Catalunya contra el president de la Generalitat, Artur Mas; la vicepresidenta del Govern, Joana Ortega, i la consellera d'Ensenyament, Irene Rigau, per l'organització del procés participatiu del 9-N. Aquestes querelles foren recorregudes, pels tres imputats, assegurant que el delictes de desobediència requeria un "mandat exprés, concret i determinant", cosa que, segons ells, el Tribunal Constitucional (TC) no va fer⁴⁵. A més, recordaven que inicialment la Fiscalia Superior de Catalunya es va oposar a la querella, i que el TC

⁴⁴ Informació extreta de <http://www.lavanguardia.com/politica/20141110/54419122198/resultados-9n.html> (referència completa a la bibliografia).

⁴⁵ Informació extreta de http://www.ara.cat/politica/Artur_Mas-Joana_Ortega-Irene_Rigau-TC-9-N-consulta-proces_participatiu-TSJC-querella_0_1285671615.html (referència completa a la bibliografia).

no va aclarir la resolució fins després del 9-N. Tot i els recursos, les querelles van ser acceptades.

Al marge d'aquests esdeveniments judicials, el govern català continuà amb el procés independentista, signant el 30 de març de 2015 un preacord sobre el full de ruta a seguir per tal d'iniciar una transició democràtica perquè Catalunya esdevingui un estat independent. També fou el mateix 2015, quan se celebraren unes noves eleccions al Parlament de Catalunya. Aquestes, però, van tenir un caràcter plebiscitari sobre la independència de Catalunya. L'anunci d'aquestes eleccions fou el 14 de gener de 2015, després de que CIU, ERC, l'Assemblea Nacional, Òmnium Cultural i l'Associació de Municipis per la Independència arribessin a un acord. Les eleccions, celebrades el 27 de setembre de 2015, donaren la victòria a la coalició Junts pel Sí, una candidatura de caràcter transversal i independentista formada per Convergència Democràtica de Catalunya (CDC) i ERC i que comptava amb la participació de Demòcrates de Catalunya, Catalunya Sí, Solidaritat Catalana per la Independència i Estat Català entre d'altres.



Veure peu de pàgina⁴⁶

⁴⁶ Gràfics extrets de http://resultats.parlament2015.cat/09AU/DAU099999CM_L2.htm

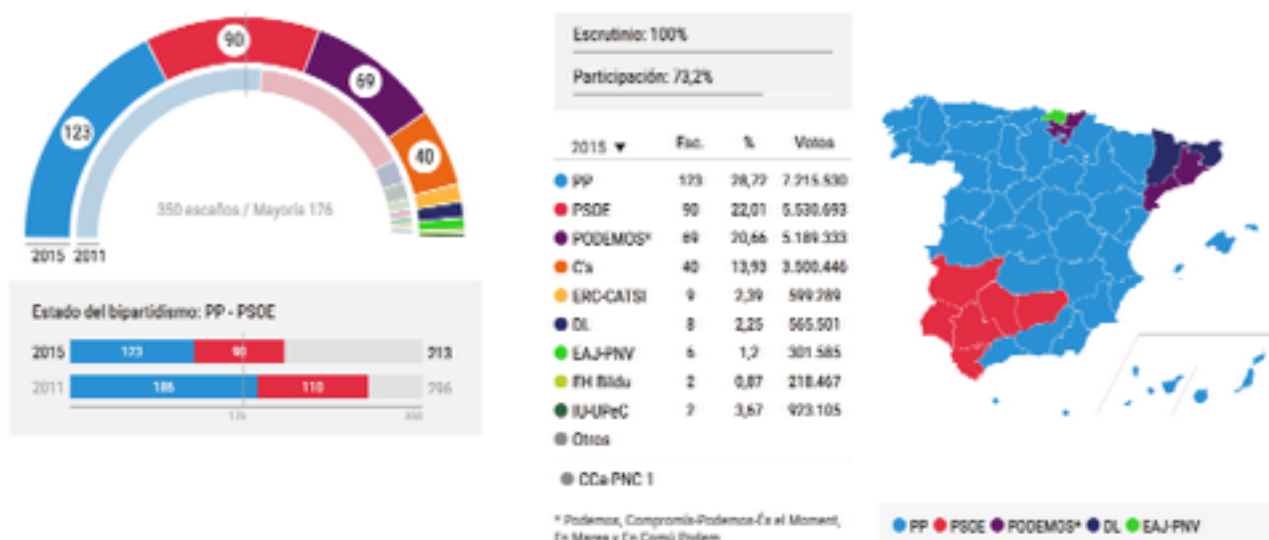
Si es llegeixen els resultats d'aquestes eleccions en clau plebiscitària, les forces independentistes (JxSí i CUP) van guanyar 72 escons, però per uns 80.000 vots no van obtenir majoria absoluta⁴⁷. Amb aquests resultats, Artur Mas, es torna a presentar com a candidat per la presidència de Catalunya, però tant a la primera sessió d'investidura com a la segona, és rebutjat per manca de suport. No serà fins a tres mesos després, el dia 9 de gener, faltant només 24 hores per esgotar el termini que la llei contempla per haver de convocar noves eleccions, que la CUP accedeix a recolzar la candidatura de Junts pel Sí amb la condició *sine qua non* que el candidat a la presidència no fos Artur Mas. Fou el diumenge dia 10 de gener de 2016 que Carles Puigdemont, alcalde de Girona i diputat de Junts pel Sí, va ser investit nou president de la Generalitat en la primera votació.

Futur Incert

En l'àmbit estatal, les eleccions generals del 20 de desembre de 2015, tornen a portar a la victòria al PP, però amb la pèrdua de 63 diputats. Un cas semblant és el del PSOE, que tot i ser la segona força més votada, perd 20 escons. Per partits com C's i PODEMOS, les eleccions suposaren la seva entrada al hemicicle, amb 40 i 69 diputats respectivament. Pel que fa els partits independentistes catalans, ERC i el nou Democràcia i Llibertat (l'antiga Convergència i Unió amb l'escissió d'Unió Democràtica), no es presenten amb una llista conjunta, però obtenen 9 i 8 escons cadascun⁴⁸.

⁴⁷ Informació extreta de http://resultats.parlament2015.cat/09AU/DAU09999CM_L2.htm (referència completa a la bibliografia).

⁴⁸ Informació extreta de <http://www.elmundo.es/elecciones/elecciones-generales/resultados/> (referència completa a la bibliografia).



Veure peu de pàgina⁴⁹

Amb aquests resultats i la falta d'una majoria clara per formar govern, el Rei Felip VI inicia el 18 de gener una ronda de consultes amb els caps de llista de totes les forces amb representació parlamentària, proposant a Mariano Rajoy com a candidat a la presidència, ja que era el cap de la llista més votada. Aquest, rebutja la candidatura per manca de suport, i el 2 de febrer, s'anuncià que Pedro Sánchez, líder de la segona força amb més diputats, seria la nova opció. El mandatari socialista acceptà l'encàrrec i inicià contactes amb tots els partits excepte el PP. Després de diverses setmanes de negociacions, el PSOE pacte d'investidura amb C's, cosa que provoca la fi de les negociacions amb PODEMOS y Izquierda Unida. Finalment, el divendres 4 de març la candidatura de Pedro Sánchez és rebutjada amb 219 vots en contra, 131 a favor i cap abstenció⁵⁰.

La impossibilitat de formar govern provoca la dissolució de les Corts i una nova convocatòria d'eleccions generals pel dia 26 de juny de 2016, fet destacable, ja que és la primera vegada durant tota la democràcia espanyola que no s'ha pogut formar

⁴⁹ Gràfics extrets de <http://www.elmundo.es/elecciones/elecciones-generales/resultados/>

⁵⁰ Informació extreta de http://www.abc.es/espana/abci-pedro-sanchez-enfrenta-segunda-votacion-investidura-sin-lograr-sumar-suficientes-apoyos-201603040902_directo.html (referència completa a la bibliografia).

govern per falta d'entesa entre els partits. Aquesta inèdita situació d'impàs és deguda a tres factors principals: la fi del bipartidisme, la lluita entre les esquerres (PSOE vs. PODEMOS) i les dretes (PP vs. C's) per liderar els respectius corrents polítiques i per últim, encara que potser no la menys important de les tres, el problema no resolt del referèndum d'autodeterminació de Catalunya.

Pot Catalunya emmirallar-se amb Quebec?

Avui en dia, és freqüent comparar Quebec i Catalunya quan es parla de nacionalitat, d'independentisme, de política i, sobretot, de referèndums. Però són Quebec i Catalunya realment comparables en el terreny polític i referendari? En què s'assemblen i/o es diferencien?

“Bé, els dos asseguren ser democràtics i tenen eleccions”, comenta François Rocher en clau humorística. Evidentment, l'anàlisi no pot ser tan simple, però s'allunya molt de la realitat? Tant Quebec com Catalunya formen part de dos països democràtics amb monarquies parlamentàries, compartint una organització territorial equiparable. Les dues regions, l'una una província i l'altra una comunitat autònoma, tenen un Parlament propi, amb unes institucions polítiques, econòmiques i culturals autòctones. Pel que fa a competències i funcionament polític, tant Quebec com Catalunya tenen la potestat de legislar al seu territori, tot i que sempre necessiten l'aprovació dels estaments centrals, en aspectes com la llengua, la cultura, sanitat, educació, etc. Tot i això, sí que és cert, tal com explica Marc Sanjaume, que Quebec gaudeix de majors competències que Catalunya i aquestes es respecten: “El Quebec té una posició a la UNESCO, té relacions internacionals, el Primer Ministre de la regió viatja amb el Primer Ministre canadenc a les conferències internacionals, té opció a no entrar en programes federals... En general és un funcionament molt més federal i és complicat fer el paral·lelisme amb Espanya. Catalunya, teòricament, té unes competències formals que a la pràctica no té, perquè l'Estat espanyol està

contínuament fent lleis que les envaeixen. L'autonomia catalana sobre el paper és una, però la realitat és molt diferent. Al Quebec això no passa, el Quebec té competències amb unes coses i el Canadà en unes altres, i tot i que sempre estan amb el debat de si certes competències són federals o provincials, quan són provincials ho són i no hi ha res més a dir".

A causa de les seves realitats diferenciades en el si del país al qual pertanyen, les dues regions en més o menys mesura, gaudeixen d'un estatus diferent, essent les seves polítiques asimètriques en comparació a la resta de territoris tant d'Espanya com de Canadà. Manuel Cruz explica això mateix quan parla de Catalunya: "Hi ha autonomies amb un estatus i realitats diferents. Per exemple, n'hi ha amb llengua pròpia, com Catalunya, fet que els hi aporta unes competències que altres no poden tenir".

Tal com conclou Alain G.Gagnon a *Memòria, Identitat i ciutadania al Quebec*, tant Catalunya com el Quebec són dues regions on la societat és "conscient de tenir una identitat pròpia, plural i diferenciada, que és anterior a la creació dels estats espanyols i canadencs"(Gagnon, 2006). Per Gagnon, "la memòria i la història constitueixen materials fonamentals tant per la construcció de la identitat com per l'afirmació nacional, i els seus projectes nacionals fonamenten la seva legitimitat en el fet de compartir unes institucions comunes, la defensa dels valors democràtics i liberals, i la construcció d'una història compartida, la promoció d'una rica cultura pública comuna, una llengua a la qual conviden els immigrants a apropiarse per tal d'integrar-se millor a la nació" (Gagnon, 2006). En resum, i tornant a utilitzar paraules de l'Alain G.Gagnon "Quebec i Catalunya tenen molt en comú: són comunitats nacionals, les històries respectives de les quals evoquen una reserca d'afirmació cultural i nacional" (Gagnon, 2006).

Tot i això, Marc Sanjaume recorda que una de les coses que diferencia la identitat quebequesa de la catalana és que "la construcció de la identitat quebequesa, a diferència de la catalana, és molt recent, dels anys 50. És a dir, la gent de Quebec que va votar els anys 80 al primer referèndum no acabava d'entendre per què votaven separar-se de Canadà si ells eren els canadencs". Per contra, el sentiment nacionalista català és remunta al segle VIII, agafant molta importància a partir de 1714, moment en el qual les institucions i la llengua catalana son suprimides. Catalunya i la seva identitat ha estat molt més reprimida que la quebequesa, ja que ha passat per guerres, dictadures i reformes que l'han intentat fer desaparèixer. François Rocher explica que "existeix un sentiment de justícia que és més present en el sistema polític canadenc. El Canadà mai ha passat per una dictadura per exemple, el que potser significa que el nivell de confiança amb les institucions canadenques és més elevat. Quebec no té la sensació que si no està d'acord amb el Govern central, aquest amenaçarà a portar l'exèrcit per resoldre el conflicte, sigui violent o no. Quebec no té por del Govern central, cosa que crec que passa a Catalunya amb Espanya".

Una altra diferència entre Quebec i Catalunya pel que fa als seus moviments independentistes és que aquest, a la regió catalana, s'ha anat desenvolupant i guanyant significació a causa de un moviment transversal de la societat civil molt important. Clars exemples d'aquest són les manifestacions multitudinàries del 2010, 2012, 2013, 2014 i 2015 reivindicant la independència de Catalunya i el seu dret a l'autodeterminació, o la creació d'entitats com l'Assemblea Nacional o Òmnium Cultural. Totes aquestes iniciatives han forçat, de manera directe o indirecte, la reacció i el posicionament no només de les forces polítiques, sinó també de tota la societat. Manuel Cruz, president de Federalistes d'Esquerra, explica que el moviment independentista català "no ha deixat pràcticament a ningú en "terra de ningú", tothom s'ha hagut de posicionar, i l'exemple més clar és que pràcticament totes les forces polítiques s'han fracturat: CIU, ICV, PSC". En contrast, a Quebec, el moviment secessionista ha estat encapçalat per les elits polítiques quebequeses, i no

tant per la societat, a vegades més interessada amb el que passa a França que al Canadà. En paraules de François Rocher: “A Quebec, el moviment sobiranista està dirigit per unes quantes persones de l’elit política, no per la societat civil. A Catalunya, és aquesta societat civil que lidera el moviment”.

Pel que fa a la vessant econòmica de l’independentisme, la percepció que en tenen la majoria dels independentistes quebequesos i catalans és molt diferent. Segons François Rocher, mentre els quebequesos es consideren econòmicament discriminats per Ottawa, els catalans se senten explotats: “Els quebequesos perceben la seva integració a Canadà com a víctimes, ja que gran part del poder, especialment financer, que tenien els hi ha arravatat el govern central injustament. En canvi, a Catalunya, la idea és que aquesta és més rica que moltes parts del país i que els hi paga massa, el que bàsicament vol dir que la gent té la sensació que els hi prenen els seus recursos. La idea a Quebec és que entre la província i la resta del país hi ha discriminació, a Catalunya, en contrast, la idea és que hi ha més aviat explotació”.

Tot i això, l’independentisme català i quebequès, no es basa només en l’economia, sinó que també hi ha components com el reconeixement de la identitat, la llengua i la cultura. Tant la constitució espanyola com canadenca equiparen les dues nacions amb la resta de comunitats autònomes i províncies, sense cap diferència o privilegi. Pel que fa a la llengua, el grau d’oficialitat del francès és més elevat que el del català, que només és considerat cooficial a Catalunya. El francès, en canvi, és juntament amb l’anglès idioma oficial a tot Canadà.

Una de les diferències més importants entre Quebec i Catalunya és la possibilitat que han tingut els primers de celebrar referèndums d’autodeterminació al seu territori. François Rocher explica que a Quebec se li va permetre fer un referèndum perquè hi havia una certa seguretat que la resposta seria negativa, afegint que “des del principi, Canadà ha estat entès com la creació de diverses societats, la francesa i

l'anglesa, el que vol dir que Canadà és entesa en termes més multiculturals i multinacionals. Espanya, en canvi, ha viscut una situació diferent, especialment amb Franco i el PP. El reconeixement de la complexitat nacional en el si un règim polític és més difícil de succeir quan tothom en aquell país hi creu i vol protegir-lo. Precisament això passa a Espanya; tots els espanyols volen la totalitat del seu país protegida i es consideren tots iguals. Per tant, la idea que Espanya està conformada per diferents nacions no hi és". Respecte a Catalunya, Fransesc de Carreras explica els motius de la negativa del govern a celebrar el referèndum d'autodeterminació: "Jo vaig parlar amb els dos actors i no ho volien fer ni el govern de Rajoy ni el PSOE. Els socialistes van dir que no per dues raons: La primera era perquè deien que seria inútil perquè sabien que la majoria diria que no, però els nacionalistes d'aquí un temps tornarien a plantejar el tema, per tant, això no ho solucionaria, i la segona era perquè si es feia a Catalunya, altres parts d'Espanya ho demanarien. Pel que fa al PP, ells deien que era inútil i que simplement no es volien complicar la vida".

Aquestes paraules exemplifiquen el temor que els actors polítics espanyols tenen de les conseqüències que podrien derivar de la celebració d'un referèndum a Catalunya, justificant la seva negativa a permetre'l. En contrast, a Quebec aquest fet no té cabuda, ja que, a diferència d'Espanya amb les diferents nacionalitats històriques que la conformen, el Canadà l'únic sentiment nacional diferenciat es limita al quebequès. A més, la societat canadenca és construïda a partir d'un conjunt de comunitats i ètnies, acceptant la seva naturalesa de país multicultural, fet que a Espanya no es dona.

Ara per ara, i donada la correlació de forces al Congrés dels Diputats, tractar i negociar un nou encaix de Catalunya dins de l'Estat espanyol és, si més no, poc realista. De fet, experts de diferents ideologies polítiques d'arreu com ara Manuel Cruz, Kenneth McRoberts, Marc Sanjaume, François Rocher, Montserrat Guibernau, Daniel Turp i Alain G.Gagnon, asseguren que mentre a Canadà hi ha una voluntat de

seure a parlar i a arribar a acords, a Espanya aquesta situació és complicada, ja que el govern central espanyol està poc disposat a negociar i les altres alternatives polítiques, en major o menor mesura, tampoc.

El procés independentista català està lluny de ser reconegut o de tenir un marc legal per poder-se desenvolupar. Per contra, a Canadà, amb la creació de la Llei de la Claredat el 1999, es van fixar unes bases legals, que tot i que força ambigües, són prou sòlides per donar cabuda a les aspiracions secessionistes de qualsevol de les seves províncies. Si és cert que experts com Manuel Cruz o Francesc de Carreras veuen en la creació d'una Llei de Claredat espanyola una sortida al procés independentista, la veritat és que ni tan sols a Canadà que ja la té, aquesta llei soluciona el problema del secessionisme, simplement l'acota i el limita.

Malgrat això, el poble quebequès ja des dels inicis del procés secessionista, s'ha sentit escoltat, sabent que, si era necessari, es podia parlar i negociar amb el govern central per intentar arribar a acords que satisfessin tant al Canadà com al Quebec. El cas espanyol, però, és força diferent. Segons les últimes dades del CEO, més del 70% dels catalans, no confien que el Govern espanyol acabi oferint un acord que sigui acceptable per la majoria del Parlament de Catalunya⁵¹. La Gisela Muñoz, economista catalana resident a Quebec, explica "Crec que el govern canadenc mostra una voluntat de parlar i negociar, fet que, pel que lleigeixo dia sí i dia també als diaris, el govern espanyol no comparteix. Jo com a catalana, no em sento escoltada".

Donats els resultats majoritaris a favor d'una independència a la consulta del 9N, la majoria nacionalista del Parlament de Catalunya aconseguida durant les últimes eleccions autonòmiques, el sentiment generalitzat de la societat catalana pel que fa a la poca disposició que té el govern a negociar, la seva constant negativa a la

⁵¹ Informació extreta del Baròmetre d'Opinió Política del CEO de la 1a Onada de 2016. (referència completa a la bibliografia).

celebració del referèndum i la poca democràcia amb la qual governa⁵², potser François Rocher no anava massa desencaminat quan deia: “El que a mi em fa patir, però, és que si realment no hi ha cap manera legítima d’aconseguir la independència per Catalunya, això pot dur-nos a una reacció violenta no molt diferent de la que ja hem vist al País Basc. Si a un no se li permet expressar el seu punt de vista i els seus desitjos públicament, què li queda?”.

⁵² Informació extreta del Baròmetre d’Opinió Política del CEO de la 1a Onada de 2016. (referència completa a la bibliografia).

CONCLUSIONS

Amb aquest treball he volgut explicar les diferències i les semblances que guarden Quebec i Catalunya en el terreny sobretot polític, fent èmfasi en el camp del nacionalisme, el secessionisme, l'autodeterminació, els referèndums, i el dret a decidir.

El nacionalisme quebequès i el català tenen unes arrels semblants, ja que els dos territoris tenen un seguit de característiques com són la llengua i la cultura, que els fan diferents a la resta del país al qual pertanyen. Aquest nacionalisme que fa anys que existeix a les dues regions, és sense dubte un dels ingredients principals que configuren el fenomen secessionista que té lloc tant a Quebec com a Catalunya des de finals del segle XX. L'independentisme quebequès i català, però, no només sorgeix pel sentiment nacionalista, sinó que hi ha altres factors que hi han jugat un paper molt important: l'econòmic, amb una sensació d'explotació i discriminació envers el govern central, i la poca voluntat que tant el govern canadenc com l'espanyol han demostrat a l'hora de reconèixer la realitat social diferenciada dels dos pobles. A més, cal afegir, que en el cas català, també hi ha influït la incapacitat per part del govern central de parlar o negociar cap tipus d'acord que satisfés a les dues parts. En contrast, en el cas canadenc, aquesta disposició a la negociació ha existit des del principi del creixement del moviment secessionista, tal com demostren les convocatòries dels tres referèndums celebrats a la província quebequesa i la creació per part del govern d'Ottawa de la *Clarity Act*, que tot que força ambigua, proporciona un marc legal i jurídic en cas que un dels seus territoris volgués iniciar un procés d'independència.

En el terreny més personal, hi ha diversos aspectes que considero importants mencionar en aquestes conclusions. El primer de tots és el coneixement que he

adquirir en el camp de la cultura política tant canadenca com catalana, sobretot en l'àmbit del nacionalisme, l'independentisme i la celebració de referèndums d'autodeterminació i consultes populars. Si és cert que al iniciar aquest projecte tenia una noció de la temàtica, durant aquests mesos he pogut ampliar-la, i, en conseqüència, formar-me una opinió molt més sòlida i informada al respecte. Aquest treball m'ha permès poder contrastar punts de vista diversos entre ells, la qual cosa m'ha ajudat a crear-me una visió més objectiva de la situació, independentment del meu posicionament polític.

Un altre aspecte que crec important remarcar és la intenció ja des de l'inici d'adoptar una posició el més objectiva possible envers el tema tractat. Donada la seva naturalesa, això ha estat complicat, ja que tant la meva opinió com la de tots els experts consultats està condicionada per les seves ideologies o tendències polítiques. Tot i això, he procurat evitar la subjectivitat el màxim possible escollint experts tant nacionals com internacionals, de diferents universitats i amb diversos posicionaments dins de l'espectre polític.

Pel que fa a la col·laboració d'aquests experts, primer de tot cal agrair als que han accedit a entrevistar-se amb mi, ja sigui de manera presencial, com és el cas de Francesc de Carreras i Manuel Cruz, o a través de videoconferència en el cas de Marc Sanjaume, François Rocher, Kenneth McRoberts i César Colino. En general, tots ells han respost a les meves preguntes, sense condicions, intentant ser el més concrets possible. Si bé és cert que al llarg d'aquests mesos m'he trobat amb alguna negativa explícita o implícita, més generalitzada en experts espanyols que en els estrangers, també ho és que m'ha sorprès la facilitat en que tots els experts de renom entrevistats han estat disposats a parlar d'aquest tema, més aviat polèmic, amb mi.

Independentment del resultat d'aquest treball, la seva realització m'ha permès practicar i millorar la tècnica de l'entrevista. Mentre que amb el primer entrevistat

estava més nerviosa i incòmode, a les darreres entrevistes, la situació era molt diferent, tenint més confiança i sabent portar la conversa al terreny que jo volia, aconseguint que els entrevistats contestessin coses que potser inicialment no tenien intenció de respondre.

Per acabar, m'agradaria exposar la conclusió que he arribat després de la finalització d'aquest treball. Tant a Canadà com a Espanya, veig en les diverses accions, especialment adreçades a tractar el tema secessionista, per part dels partits polítics, una clara intenció a voler mantenir el seu estatus de poder. Si bé és cert que en el cas canadenc hi ha hagut una disposició d'escoltar, parlar, i negociar amb el poble quebequès des de l'inici del moviment independentista, també ho és que han creat una *Clarity Act* que el limita, demostrant que realment no tenen massa interès a arribar a un gran acord amb aquesta província, i que realment no estan al poder per representar i vetllar pels interessos dels seus electors, sinó per tenir una posició privilegiada per aplicar les seves polítiques partidistes. En el cas espanyol, aquest fet encara és més evident. Durant el mandat de Mariano Rajoy, la voluntat de voler aconseguir gran part de la població catalana ha estat inexistent. Crec que, en més o menys mesura, als dos països hi falta empatia, de la mateixa manera que voluntat i disposició a acceptar les diferències reals que conformen i defineixen part de la societat del seu territori. Tal com expressa Michael Seymour a *Quebec and Canada at the Crossroads: A Nation within a Nation*: "És només acceptant la gran varietat de nacionalismes que aconseguirem ser capaços de formular una ètica adequada". (Seymour, 1998).

BIBLIOGRAFIA

- ABC.es. *El Congreso rechaza la investidura de Pedro Sánchez*. [web]. [Consultada: 4 maig de 2016]. http://www.abc.es/espana/abci-pedro-sanchez-enfrenta-segunda-votacion-investidura-sin-lograr-sumar-suficientes-apoyos-201603040902_directo.html
- ANC. *Qui Som?*. [web]. [Consultada: 22 abril 2016]. <http://assemblea.cat/quisom>
- Ara.cat. *Mas després de reunir-se amb Rajoy: "Això no ha anat bé"*. [web]. [Consultada: 22 abril 2016]. http://www.ara.cat/politica/PACTE_FISCAL-MAS-RAJOY_0_777522347.html
- Banc Desjardins. "Étude spéciale: histoire économique du Québec depuis une soixantaine d'années". *Desjardins Études économiques: Point de vue économique*. Publicat el 25 de novembre de 2014 a la web www.desjardins.com/economie
- Bélanger, Claude. *The Pépin-Robarts Report*. [web]. [Consultada: 15 abril 2016]. <http://faculty.marianopolis.edu/c.belanger/quebechistory/federal/pepin.htm>
- Boletín Oficial del Estado (BOE). *Constitución Española*. [web]. [Consultada: 20 abril 2016]. https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1978-31229
- Boletín Oficial del Estado (BOE). *Suplemento Tribunal Constitucional núm 123*. [web]. [Consultada: 26 abril 2016]. <https://www.boe.es/boe/dias/2013/05/23/pdfs/BOE-A-2013-5447.pdf>

-
- Canada History. *Referendum 1980*. [web]. [Consultada: 15 abril 2016]. http://www.canadahistory.com/sections/eras/trudeau/1980_referendum.htm
 - Cardinal, Mario. *Breaking Point: Quebec, Canada, The 1995 Referendum*. CBS Television (Montreal, 2005).
 - Centre d'Estudis d'Opinió. *Baròmetre d'Opinió Política*. [web]. [Consultada: 23 abril 2016]. <http://ceo.gencat.cat/ceop/AppJava/pages/index.html>
 - Centre d'Estudis d'Opinió. *Baròmetre d'Opinió Política, 1a onada 2016*. [web]. [Consultat 6 maig 2016]. <http://ceo.gencat.cat/ceop/AppJava/pages/estudis/categories/fitxaEstudi.html?colId=3;5728&lastTitle=Bar%F2metre+d%27Opini%F3+Pol%EDtica%3BBar%F2metre+d%27Opini%F3+Pol%EDtica.+1a+onada+2016>
 - de Carreras, Francesc. *¿Puede Celebrarse un referéndum en Cataluña?*. Document original facilitat pel mateix Francesc de Carreras.
 - El mundo.es. *Resultados Elecciones Generales 2015*. [web]. [Consultada: 2 maig 2016]. <http://www.elmundo.es/elecciones/elecciones-generales/resultados>
 - Enciclopèdia.cat. *Estatut d'Autonomia de Catalunta de 1979*. [web]. [Consultada: 20 abril 2016]. <http://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0025207.xml>
 - Fortin, Pierre. "La Révolution tranquille et l'économie : où étions-nous, qu'avons-nous accompli, que nous reste-t-il à faire?". Text llegit durant la conferència *La Révolution tranquille, 50 ans d'héritages* (2010).

-
- Freedom Party of Ontario. *We the Politicians*. [web]. [Consulta: 16 abril 2016].
<http://www.freedomparty.on.ca/archive/documents/between-elections-campaigns/charlottetownaccord/1992-10-xx.fpo-flyer.we-the-politicians.pdf>
 - Gagnon, Alain-G. "Memòria, identitat i ciutadania al Quebec. Elements de comparació amb Catalunya". *Idees*, num. 30 (2006), 37-48.
 - Galofré, Jordi. *Història de Catalunya*. Ediciones Primera Plana (Barcelona, 1992).
 - Generalitat de Catalunya. *Estatut d'Autonomia de 1979*. [web]. [Consultada: 20 abril 2016]. <http://web.gencat.cat/ca/generalitat/estatut/estatut1979/>
 - Generalitat de Catalunya. *Participa 2014*. [web]. [Consultada: 30 abril de 2016].
<http://www.participa2014.cat/resultats/dades/ca/escr-tot.html>
 - Generalitat de Catalunya. *Resultats eleccions 2012*. [web]. [Consultada: 24 abril 2016]. http://www.gencat.cat/governacio/resultats-parlament2012/09AU/DAU09999CM_L2.htm
 - Government of Canada. *Canadian Heritage, Chapter 6: Interprovincial Migration*. [web]. [Consultada: 14 abril 2016]. <http://www.pch.gc.ca/eng/1357672477532/135767261629>
 - Guibernau, Montserrat. "National identity, devolution and secession in Canada, Britain and Spain". *Nations and Nationalism*, vol. 12, num. 1 (2006) 51-76.
 - Guibernau, Montserrat. "Prospects for an Independent Catalonia". *International Journal of Politics, Culture and Society*, vol. 27, num. 1 (2013), 5-23.

-
- Guignard, Montserrat. Rocher, François. Casas Adam, Elisenda. "Introduction: A special section on self-determination and the use of referendums: Catalonia, Quebec and Scotland". *International Journal of Politics, Culture and Society*, vol. 27, num. 1 (2014),1-3.
 - Idescat. *Referendum per a l'Estatut de Catalunya. Vots. Per opcions. Comarques, àmbits i províncies*. [web]. [Consultada: 21 abril 2016]. <http://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=920>
 - Keating, Michael. "The minority nations of Spain and European integration. A new framework for autonomy?". *Spanish Cultural Studies* (1999), 1-24.
 - La Vanguardia. *Resultados del 9N: La independencia se impone con un 81% de los más de 2,3 millones de votos*. [web]. [Consultada: 30 abril de 2016]. <http://www.lavanguardia.com/politica/20141110/54419122198/resultados-9n.html>
 - Le Devoir. Libre de Penser. *Est-ce cela, les conditions gagnantes?*. [web]. [Consultada: 18 abril 2016]. <http://www.ledevoir.com/non-classe/80442/est-ce-cela-les-conditions-gagnantes>
 - Le Directeur Général des élections du Québec. [web]. [Consultada: 14 abril 2016]. <http://www.electionsquebec.qc.ca/english/>
 - Le Directeur Général des élections du Québec. *General elections, 29 October 1973*. [web]. [Consultada: 13 abril 2016]. <http://www.electionsquebec.qc.ca/english/provincial/election-results/general-elections.php?e=54&s=2#s>

-
- Le Directeur Général des élections du Québec. *General elections, 15 November 1976*. [web]. [Consultada: 13 abril 2016]. <http://www.electionsquebec.qc.ca/english/provincial/election-results/general-elections.php?e=52&s=2#s>
 - Le Directeur Général des élections du Québec. *Referendum du mai 1980*. [web]. [Consultada: 15 abril 2016]. <http://www.electionsquebec.qc.ca/francais/tableaux/referendum-1980-8483.php>
 - Le Directeur Général des élections du Québec. *General Elections, 2 December 1985*. [web]. [Consultada: 16 abril 2016]. <http://www.electionsquebec.qc.ca/english/provincial/election-results/general-elections.php?e=39&s=2#s>
 - Le Directeur Général des élections du Québec. *General Elections, July 5*. [web]. [Consultada: 17 abril 2016]. <http://www.electionsquebec.qc.ca/english/provincial/election-results/by-elections.php?e=29&s=2#s>
 - Le Directeur Général des élections du Québec. *General Elections, 1994*. [web]. [Consultada: 17 abril 2016]. <http://www.electionsquebec.qc.ca/english/provincial/election-results/general-elections.php?e=27&s=2#s>
 - Le Directeur Général des élections du Québec. *Referendum 1995*. [web]. [Consultada: 18 abril 2016]. <http://www.electionsquebec.qc.ca/francais/tableaux/referendum-1995-8481.php>
 - Leslie, Peter. "Canada: The Supreme Court sets Rules for the Secession of Quebec". *The Journal of Federalism* 29:2, (Spring 1999). [web]. [Consultada: 18 abril 2016]. <https://matskut.helsinki.fi/bitstream/handle/123456789/402/Leslie.pdf?sequence=1>

-
- Linteau, Paul-André. *Brève Histoire de Montréal*. Boréal (2007)
 - Lluch, Jaime. "How nationalism evolves: explaining the establishment of new varieties of nationalism within the national movements if Quebec and Catalonia (1976-2005)". *Nationalities Papers*, vol. 38, num. 3 (2010), 337-359.
 - Maple Leaf Web. *Charlottetown Accord: History and Overview*. [web]. [Consultada: 16 abril 2016]. <http://mapleleafweb.com/features/charlottetown-accord-history-and-overview>
 - McRoberts, Kenneth. *Competing nationalisms: Quebec - Canada*. York Univeristy, Toronto. Work Paper num. 107 (1995).
 - Moreno Cullell, Vicente. *La Generalitat provisional i l'Estatut d'Autonomia de 1932*. [web]. [Consultada: 19 abril 2016]. <http://blogs.sapiens.cat/socialsenxarxa/2011/03/15/la-generalitat-provisional-i-l'estatut-d'autonomia-de-1932/>
 - Parlament de Catalunya. *Eleccions al Parlament de Catalunya 2015*. [web]. [Consultada: 2 maig 2016]. http://resultats.parlament2015.cat/09AU/DAU09999CM_L2.htm
 - Parlament de Catalunya. *Resolució 5/X del Parlament de Catalunya, per la qual s'aprova la Declaració de sobirania i del dret a decidir del poble de Catalunya*. [web]. [Consultada: 25 abril 2016]. <http://www.parlament.cat/document/intrade/7094>
 - Partit Québécois. *Histoire* [web]. [Consulta: 13 abril 2016]. <http://www.pq.org/histoire>

-
- Pearson, Lester B. *Words and Occasions: An Anthology of Speeches and Articles Selected from His Papers by the Right Honourable L. B. Pearson*. Harvard University Press (1970).
 - Publications du Québec. *Referendum Act*. [web]. [Consultada: 15 abril 2016]. http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/dynamicSearch/telecharge.php?type=2&file=/C_64_1/C64_1_A.html
 - Rocher, François. "Self-determination and the use of referendums: the case of Quebec". *International Journal of Multicultural Societies*, vol. 27, num.1 (2014), 25-45.
 - Rocher, François. "The evolving parameters of Quebec Nationalism". *International Journal of Multicultural Societies*, vol. 4, num.1 (2002), 1-21.
 - Santjaume, Marc. *Quebec, Scotland and Catalonia: How secessionist political parties legitimize political independence*. Universitat Pompeu Fabra.
 - Seymour, Michel. "Quebec and Canada at the Crossroads: A Nation within a Nation". *Nations and Nationalism*, vol. 6, num. 2 (2000), 227-255.
 - Simon Fraser University. *Bill 101*. [web]. [Consultada: 18 abril 2016]. <http://www.sfu.ca/~aheard/bill1.html#text>
 - Soldevila, Ferran. *Resum d'Història dels Països Catalans*. Editorial Barcino, Barcelona (1975).
 - Termes, Josep. *De la Revolució de Setembre a la fi de la Guerra Civil (1868-1939)*. Edicions 62, Barcelona (febrer de 1999).

-
- The Canadian Encyclopedia. *Bill 101 (Charte de la Langue Française)* [web]. [Consulta: 14 abril 2016]. <http://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/bill-101/>
 - Turp, Daniel. "El dret a decidir de Catalunya i Quebec". *Eines per a l'esquerra nacional*, núm. 23 (2015), 117-122.
 - University of Alberta. *Charlottetown Accord*. [web]. [Consultada: 16 abril 2016]. <http://ualawccsprod.srv.ualberta.ca/ccs/index.php/cd/499-charlottetown-accord>

ANNEXOS

En aquest apartat del Treball, hi incloc la transcripció de les diferents entrevistes realitzades amb la intenció de mostrar la tipologia de preguntes fetes i les respostes completes dels entrevistats. Evidentment, en el reportatge només he utilitzat part del que els entrevistats, van declarar però crec que és interessant incloure la totalitat de les entrevistes per si es considera oportú o es vol aprofundir en algun aspecte tractat.

Entrevista Marc Sanjaume

- **Per què és difícil trobar articles acadèmics posicionant-se en contra d'un possible referèndum a Catalunya?**

És cert que moltes obres que es publiquen tenen una certa tendència cap a l'autonomia de les minories. Això passa molt a l'acadèmia, la gent que té interès per fer recerca sobre el tema de les minories és gent que generalment són precisament d'una minoria nacional i hi tenen un vincle. El que passa és que això després es compensa amb l'*status quo*, és a dir, la muntanya de professors de dret i professors de ciència política d'Ottawa, de Madrid, de Londres o París no és que estiguin en contra del referèndum, és que defensen el que hi ha, i això és que aquest referèndum no es pot fer. Tot i això, sí que és veritat que la gent que defensa la idea que el referèndum no es pot fer, no està tan interessada a defensar-ho i argumentar-ho i només escriu articles reaccionant a una situació política concreta. Aquest fet no és igual a Quebec, per exemple, on hi ha tota una literatura sobre la temàtica. Tanmateix, també t'haig de dir que a Quebec, la majoria de professors són molt federalistes, n'hi ha molt pocs d'independentistes. És veritat que molts diuen que volen reformar la federació canadenca, però tots la defensen.

-

- **La comunitat quebequesa, per tant, aposta pel federalisme i no per la independència.**

Fa de mal dir, però crec que seria difícil trobar un text que defensi la independència de Quebec que sigui recent i acadèmic. El que es defensa és que es pot fer un referèndum, però això és perquè a Canadà realment sí que es pot fer. Tot i que hi ha hagut moments difícils i de tensió. Quan el 1982 es modifica la constitució i el Quebec no la signa, es creen les “dues solituds”, una la dels francòfons i l’altre la del anglòfons. Això provoca decepció, ja que es creen dos mons que queden separats, ja que un Canadà molt multicultural i amb una gran diversitat, no és capaç d’integrar el Quebec a dins de la constitució canadenca. Després, també hi ha les sentències del tribunal i la *Clarity Act* de 91 que restringeix les possibilitats que es faci una federació plurinacional. Tot i això, cal anar amb compte perquè l’*status quo* no l’explica ningú i Canadà realment és molt federal. A més, cal recordar que, a tots els nivells, el Quebec té molt més poder que Catalunya. És per això que potser hi ha una tendència més clara cap al federalisme, cosa que a Catalunya no passa. Crec que part del problema català és formal: Catalunya teòricament té unes competències formals que a la pràctica no té perquè l’Estat espanyol està contínuament fent lleis que envaeixen aquestes competències que suposadament té Catalunya. L’autonomia catalana sobre el paper és una, però la realitat és molt diferent. Al Quebec això no passa. Canadà és un país més seriós i per tant, el Quebec té competències amb unes coses i el Canadà en unes altres, i tot i que sempre estan en el debat de si certes competències són federals o provincials, quan són provincials ho són i no hi ha res més a dir. Crec que massa sovint es tendeix a mirar el Canadà des d’una lògica espanyola i en el fons és molt diferent a Espanya: en primer lloc, els partits polítics federals i regionals a Canadà són independents entre ells, i en segon lloc, les dinàmiques provincials i federals són molt diferents entre elles.

- **Creus que Trudeau fa posar en marxa la “New Canadian Identity” amb intenció de crear una cortina de fum i evitar tractar la problemàtica Quebec - Canadà?**

Sí, totalment. Ell va deixar per escrit que el nacionalisme era retrògrad. Pierre Elliott Trudeau era molt intel·ligent, i quan va arribar al poder va idear una teoria liberal sobre

com entendre l'estat i el nacionalisme canadenc que, evidentment, va posar en pràctica quan va arribar a ser primer ministre.

- **S'assembla la filosofia de Trudeau al famós "café para todos" espanyol?**

No hi té molt a veure. En Trudeau el que fa és intentar trencar la dinàmica històrica de dos nacionalismes enfrontats, el Canadà anglès i el Canadà francòfon, proposant el tema multicultural. El seu projecte és, per entendre'ns, la construcció d'identitat buida. Ell argumenta que el Canadà no té identitat, que és un país d'acollida, obert, amb unes tradicions però sempre multicultural, i bilingüe. A Espanya, en canvi, els militars imposen que hi ha una nació en majúscules i que després hi ha nacionalitats i regions que ningú sap quines són i que tampoc surten a cap llista. En el cas espanyol el que es fa és intentar federalitzar, però el "café para todos" acaba sent una política regional. Amb Trudeau, el Canadà es reinventa i, el que és més important, s'independitza de Londres. A nivell conceptual i de formació d'estat, la doctrina Trudeau i la del "café para todos" són molt diferents. El que fa en Trudeau és inventar-se un nou nacionalisme canadenc amb una nova identitat canadenca. Ell interpreta d'una certa manera el fet francòfon al Canadà que és diluint-lo a nivell estatal. De fet, això és una mica el que vol PODEMOS: reconèixer el català i el basc com a llengües oficials a tota Espanya amb la intenció de resoldre el conflicte territorial, declarant l'Estat Espanyol com a plurinacional i multicultural. Dit això, el problema d'aquesta plurinacionalitat i multiculturalitat tant a Canadà com a Espanya és que en el fons són mentida. En el cas de Canadà, al final les províncies anglòfones són les províncies del Canadà anglès, i el Quebec s'ha quedat com a província que ha desenvolupat un sentiment nacional que no s'ha reconegut. En aquest últim punt és on, al meu entendre, Trudeau s'equivoca. Al final, sembla que la a nació quebequesa sí que existia, i tot i que potser el nacionalisme no agrada a tothom, és evident que Quebec és una societat diferent que ha desenvolupat un fet i un sentiment nacional que no s'ha enquadrat bé dins de la Constitució.

-

-
- És possible, per tant, que el sentiment nacional quebequès augmentés a causa d'aquesta incapacitat de reconeixement dins la Constitució.

Evidentment, tot i que aquest fet nacional és un desenvolupament històric. Però sí, quan en Levesque fa el referèndum del 80, que cal recordar que no era una proposta independentista netament i que allà hi havia una possibilitat de reformar el Canadà, en Trudeau va fer la seva jugada. I el curiós del cas és que Trudeau va guanyar per majoria absoluta a Quebec. En general, crec que hi ha com una mena d'esquizofrènia. I no només a Quebec, sinó també a Catalunya quan a les eleccions generals guanya PODEMOS i a les regionals guanyen els independentistes. Però tornant al que deia abans, amb els acords del Llac Meech i el de Charlottetown que no es van arribar a aprovar mai, fracassen tots els intents de fer una reforma constitucional i això explica el referèndum del 95. Ara potser aquest sentiment no és tan fort com abans, ja que amb els anys, el Quebec ha guanyat moltes competències: un sistema de pensions propi, escull els seus immigrants i té delegacions pel món. Si ho comparem amb Catalunya, el Quebec no té res a veure amb l'autonomia catalana, és una dimensió completament diferent: el Quebec té una posició a la UNESCO, té relacions internacionals, el Primer Ministre de la regió viatja amb el Primer Ministre canadenc a les conferències internacionals, té opció a no entrar en programes federals. En general és un funcionament molt més federal i és complicat fer el paral·lelisme amb Espanya. I en el cas dels referèndums, la possibilitat per fer-los hi és totalment tot existint la *Clarity Act*. De fet i el conflicte de la independència i els referèndums tornarà a sortir, potser no en les pròximes eleccions, però sí en algun moment.

- Quin resultat sortiria si es fes un tercer referèndum a Quebec?

Sortiria que No. Ara mateix hi ha un 40% d'independentistes. A més, cal parlar de la gent que viu tant a Quebec com a Canadà i que està completament desconnectada. Aquests viuen en el seu planeta francòfon, i no els interessa res del que passi al seu país. Ara, que quan es planteja la pregunta de la independència diuen que no perquè no volen complicacions. Tanmateix, també hi ha gent molt federalista, que no és independentista, i

quan té una estona mira la televisió francesa i no pas la canadenca. Això és molt peculiar, però passa. El Quebec té un vincle molt important amb la francofonia i amb França. A vegades importa més el que passa a França que a Canadà.

- **Per tant, la majoria de quebequesos volen continuar formant part de Canadà però amb unes certes garanties i condicions.**

Sí, i aquí hi ha una cosa molt interessant: el tema generacional. Els joves ara a Quebec no són independentistes, els que ho eren, eren els seus pares, i van fracassar. En aquest context, les noves generacions passen una mica del tema. És com si a Catalunya els joves lluitessin per una independència durant 20 anys però no la poguessin aconseguir. En aquest cas hipotètic, el més probable és que els seus fills no tindran ganes de ser independentistes. A part del tema generacional, també hi ha un aspecte històric. Històricament, els quebequesos eren els canadencs, és a dir, els canadencs eren els francòfons. Això es va complicar i va canviar quan l'imperi britànic va guanyar la guerra, resultant en la creença que els canadencs eren els anglesos i no els francòfons. Cal recordar que la construcció de la identitat quebequesa, a diferència de la catalana, és molt recent, dels anys 50. És a dir, la gent de Quebec que va votar els anys 80 al primer referèndum no acabava d'entendre per què votaven separar-se de Canadà si ells eren els canadencs. És com si històricament els espanyols haguessin estat els catalans i ara els que ho fossin siguessin els castellans.

- **Creus que els referèndums s'haguessin celebrat igual si en comptes d'aplicar la filosofia de Trudeau s'hagués seguit amb la de Pearson?**

Sí, jo crec que sí perquè a Quebec s'hi produeix una transformació social molt important. Va arribar un moment que a la regió els francòfons eren el que se'n diu "pringats" i els anglòfons era la burgesia. En aquesta situació els primers van decidir que havia arribat el moment de prendre el control i reafirmar-se, guanyant posició social i un prestigi. En aquell moment, l'església deixa de tenir poder, cosa que implica la creació de moltes infraestructures, arribant a crear un petit estat. El referèndum del 1980 és el resultat polític de tot aquest procés de voler-se fer valdre. Els quebequesos a la regió vivien

malament en comparació amb el Canadà anglès. Un altre motiu pel qual crec que sí que s'haguessin celebrat els referèndums igualment té a veure amb la fallida dels acords de *Meek Lake* i *Charlottetown* i l'exclusió del Quebec a l'hora de firmar la Constitució del 82. De fet, aquests fets també expliquen la reforma constitucional que es va intentar fer l'any 88, el 91, i el referèndum del 92 a tot Canadà per reformar la constitució i incloure-hi que el Quebec era una societat diferent i que tenia dret a una sèrie de competències.

- **En el referèndum del 92 també va guanyar el No. Per què?**

El Quebec ho rebutja perquè ho consideraven insuficient. Per una banda, els independentistes ho veien poca cosa, i per l'altra, els federalistes no tenien massa interès en el tema. Precisament aquest fet és l'explicació de perquè molts liberals quebequesos es tornessin independentistes. És una mica el que ara passa amb l'independentisme català. Al principi, no hi havia molts independentistes, però la gent en veure que les coses no funcionen, que Espanya com a país és un drama, i que no hi ha res a fer amb ells i les demandes dels catalans, pensen que val més estar sol que mal acompanyat. Però tornant al cas de Quebec, com ja he dit, els quebequesos en principi no volien marxar de Canadà.

- **En el cas català, creus que el motiu pel qual ha augmentat el nombre d'independentistes és econòmic o històric?**

Crec que és una barreja de les dues coses. Crec que hi ha independentistes convençuts i independentistes instrumentals. Aquests últims són aproximadament el 50% independentistes totals. Tot i això, i en contra del que molta gent pensa, no tots els independentistes instrumentals ho són per motius econòmics, i els que sí que ho són, no només volen tenir més diners, sinó que també els volen gestionar. Dins d'aquest grup d'independentistes instrumentals també hi ha els que volen una independència per tenir un control de les institucions. El primer grup el podríem anomenar els independentistes identitaris, els que ho han estat tota la vida. En el fons, el tema és complex. Jo crec que l'independentisme no només ha augmentat per la crisi, perquè ara que la situació és millor, aquest no ha baixat en picat.

-

-
- **Fa falta una reforma constitucional i institucional d'Espanya perquè Catalunya s'hi senti bé formant-ne part.**

Si, totalment. Jo tinc la sensació que a Catalunya l'independentisme és una cosa molt més profunda del que molts es pensen. I crec que el desenllaç no ha de ser necessàriament una independència, però si una transformació.

- **Quin resultat sortiria a Catalunya si ara s'hi celebrés un referèndum?**

És molt complicat i fa de mal dir, però crec que dependria molt del context i de l'oferta que fes l'Estat. Si aquesta fos nul·la, hi ha possibilitats que sortís que Sí. Ara, si hi hagués una oferta, jo crec que sortiria que No.

- **Al govern espanyol li ha faltat seure amb el govern català i intentar negociar i pactar, veure què vol un i què ofereix l'altre.**

Sí, exactament. El que passa és que a Espanya hi ha uns interessos electorals i econòmics i una certa idea històrica, possiblement esbieixada, del que és Espanya. Tot i això, el diàleg no sempre és una garantia. Tanmateix, penso que quan hi hagui un govern més amable, es veurà que realment sí que es pot seure a parlar. Ara, també cal tenir present que durant molts anys a fora de Catalunya s'ha fet una pedagogia de negar l'existència d'una nació diferent: per a la majoria d'Espanya, Catalunya és una comunitat autònoma i res més. Crec que en les relacions Espanya - Catalunya hi ha un problema de comprensió: Tu pots parlar amb un altre, però si aquest altre no entén que tu ets el que ets, és molt complicat d'entendre.

- **Si Espanya acceptés Catalunya com una comunitat diferent, de la mateixa manera que Canadà ho ha fet amb Quebec, i atorgués a la regió uns certs poders, potser part del problema se solucionaria.**

Hi estic totalment d'acord.

Entrevista Manuel Cruz

- **Veus el model de govern canadenc com un possible referent per l'Estat espanyol?**

Jo veig el federalisme com un model desitjable i viable. Després, hi ha el matís de l'asimetria, però jo dono per descomptat que els federalismes pràcticament tots són asimètrics. Si el que tenim ara Espanya li diem autonomisme, és asimètric perquè les realitats de les autonomies no són simètriques. Hi ha autonomies amb un estatus diferent i realitats diferents. Per exemple, n'hi ha amb llengua pròpia, com Catalunya, fet que els hi aporta unes competències que altres no poden tenir. L'asimetria no és un problema al meu entendre, però els debats periodístics estan entestats a identificar asimetria amb desigualtat, cosa que provoca un embolic absolutament innecessari. La realitat espanyola és una realitat heterogènia, i aquesta realitat dóna lloc a unes asimetries, i aquestes asimetries són perfectament compatibles amb la igualtat de drets. Per exemple, hi ha igualtat de drets entre els europeus, però això no significa que tots els europeus estiguin en una situació de simetria total.

- **És el federalisme la solució definitiva per resoldre l'actual situació a l'Estat espanyol?**

Jo estic convençut que és la solució. Sempre que no confonguem solució amb panacea. El federalisme no és una cosa màgica, no és una eina per acabar amb les diferències, sinó per gestionar-les millor. Posem l'exemple de les competències: durant tota la democràcia hi ha hagut un regateig constant de competències, que si són o no transferides, que si són laminades o no laminades... Una de les característiques de l'estat federal és que, des del primer moment, les competències de l'estat central i les regionals estan molt clares i delimitades. Jo crec que si tinguéssim això molts problemes ens els estalviaríem. Ara mateix hi ha molta gent que està parlant de la necessitat d'una independència per solucionar coses que un estat federal pot solucionar. A veure, que també hi ha gent que és independentista de tota la vida, i li és igual un règim fiscal. Aquesta gent vol aconseguir un Estat independent i no importa el que se'ls hi digui perquè no canviaran d'opinió. Ara, el que diu que és independentista perquè no està d'acord amb la situació d'espoli fiscal en la qual està, potser hauria de saber que això un

estat federal ho podria solucionar. Un altre exemple seria la cultura i la llengua. Si considerem que la llengua i la cultura catalana no estan prou reconegudes, amb un estat federal aquest fet es podria contemplar i solucionar. Si em deixo portar per les raons que molts utilitzen per legitimar el seu sentiment independentista, els hi hauria de dir que no els hi cal ser un estat independent per solucionar les seves reivindicacions, els hi cal ser un estat federal.

- I seria una reforma constitucional una possible solució també?

Depèn de l'abast que tingués aquesta reforma. Jo tampoc vull ser massa escolàstic en aquest sentit perquè hi ha gent que diu que una cosa és una reforma constitucional i l'altre és un procés constituent. Jo sincerament no sóc constitucionalista, però els hi tinc molt de respecte als que ho són, i molts d'ells diuen que la Constitució espanyola és una bona constitució, que és molt garantista i que no té clàusules d'intangibilitat excepte la primera- i això és una cosa que totes les constitucions i estatuts d'autonomia declaren, que la seva realitat legislada és indivisible-. Crec que és molt important remarcar el que ja he dit: La Constitució espanyola no té clàusules d'intangibilitat, és a dir, coses que no es poden plantejar. I això hi ha moltes constitucions en països absolutament democràtics com Alemanya que sí que ho tenen. Amb la constitució espanyola es pot plantejar absolutament tot. Una altra cosa és l'ús que s'hagi pogut fer d'aquest text, però des del punt de vista legal i material, és una constitució magnífica. Des del punt de vista pràctic, sí, la constitució es pot reformar i es pot posar en marxa una constitució que afectés les qüestions importants que en aquest moment s'estan plantejant.

- Des del punt de vista legal i material és una constitució moderna, però des del punt de vista pràctic ha quedat antiga.

Home, jo no sé exactament què vol dir antiga. Jo veig els articles de la constitució i em pregunto ¿per què això ha quedat antiquat? Hi ha articles que jo no podria dir si són antics o moderns. Ara, hi ha articles com el que declara que en la línia de successió el baró tindrà prioritat, que sí que els considero antics, però els altres no. Tot i que joestic a favor de retocar el que calgui, que quedi clar. Però això sempre que hi hagi noves realitats, i el

que cal és precisament especificar quines són i què es considera una nova realitat. Hi ha coses formals que no entenc per què s'han de canviar. Ara, si hi ha noves realitats com ho podria ser Europa, en aquest cas, sí que s'haurien de modificar alguns aspectes. Però mai perquè es consideri que 30 anys són molts anys. El que no té sentit és que es digui que cada nova generació té dret a reformar la constitució. En tot cas, això dependrà de la situació i de les noves realitats. En cas de que aquestes existeixin, caldria reformar la constitució no cada 30 anys, sinó cada 5 si fes falta.

- Creu que la negativa del govern de Rajoy a seure a negociar amb Mas va ser un error que va portar a l'augment de l'independentisme entre la societat catalana?

Jo crec que és evident que no va facilitar les coses. Ara, jo també penso que l'argument "El PP és una fàbrica d'independentistes" és un argument que és tan consistent com el de "El sobiranisme català és una fàbrica de votats de C's". Si aquest argument serveix d'una banda, també serveix de l'altre, és a dir, si el senyor Rajoy ha fet créixer el nombre d'independentistes, el senyor Mas ha fet créixer l'unionisme d'una manera que abans no existia. Si acceptem aquest argument, l'acceptem per les dues bandes. En tot cas, el que sí que crec que han fet Mas i Rajoy, i no en la mateixa proporció, ha estat tensar molt la relació, deixant pràcticament a ningú en aquesta "terra de ningú". Tothom s'ha hagut de posicionar, i l'exemple més clar és que pràcticament totes les forces polítiques s'han fracturat: CIU, ICV, PSC.

- Quina opinió té sobre la negativa del Rei Felip VI a rebre la presidenta del Parlament Carme Forcadell?

Crec que va ser un error, evidentment, induït pel Govern. En aquestes coses ja se sap que el rei fa el què li diu al govern. Jo crec que va ser un error per un motiu molt senzill: en el fons, l'acte que Carme Forcadell anés a Madrid a informar el Rei era una mostra d'acceptació de la constitució i del cap de l'Estat. Penso que per al Rei era bo rebre-la. Dit això, el que també penso és que la societat catalana, o el sobiranisme en general, explota el victimisme fins a uns nivells que cansen. El que no té massa sentit i és una mica ridícul és que la mateixa persona que quan pren possessió del seu càrrec com a Presidenta del

Parlament diu “Visca la República Catalana”, no pas “Visca els valors republicans de llibertat, igualtat i fraternitat”, es posi a plorar perquè després no la rep el Rei. Quan el Rei ve aquí, ja sigui a l’Ajuntament de Girona, a la Generalitat, o durant la Copa del Rei, ha d’aguantar xiulets i crits d’una manera elegant i sense alterar-se. Ara, si al BOE no posa la frase “agradeciendo los servicios prestados”, això és considera una ofensa al pobre de Catalunya. Jo crec que va ser un error per part del Rei no rebre a Carme Forcadell, ara, per mi no té cap autoritat política una persona que quan pren possessió del seu càrrec diu “Visca la República catalana” i després es posa a plorar. I mira, ja sé que no té cap importància, però si li arriben a fer a un Conseller de la Generalitat el que aquest va fer a l’Ana Pastor, quan va informar només 15 hores abans de la inauguració del tram del metro a l’aeroport i va afegir “si no paguen, no convidem”, no vull arribar a pensar com s’hagués interpretat a Catalunya. Home, sincerament, fem política en serio.

- Creu, per tant, que la intenció del Govern català és crear enemistat entre ells i el Govern estatal?

Sí, jo crec que sí, està claríssim. I això dificulta molt la possibilitat de fer política. Hi ha una cosa que està molt clara: si tu poses la premissa que el que tu vols és marxar i expresses que es faci el que es faci no t’aconseguiran convèncer per què et quedis, però després t’enfades perquè no et truquen per negociar, la situació és molt complicada. El govern espanyol raona el següent: “Perdona, tu m’acabes de dir que vols marxar, però hem de parlar de totes les teves reivindicacions, unes reivindicacions que, perdona que et recordi, són d’algú que ja ha dit que vol marxar”. Això no té massa sentit. Una altra cosa seria que, en aquest cas Catalunya, expresses que té unes reivindicacions i que en vol parlar, i que en cas que no es poguessin resoldre, es podria arribar a plantejar una separació. Però el que Catalunya no pot pretendre és que, ja havent expressat que vol separar-se, Madrid vulgui parlar i li pagui el que li deu.

-

-
- **Vostè afirma que a Catalunya hi ha una majoria silenciosa que no és independentista, continua pensant el mateix després de les últimes eleccions autonòmiques a Catalunya?**

El plantejament que es fa entre independentisme i unionisme jo no el comparteixo. El que penso, i crec que les enquestes demostren, és que si a la gent li preguntes si prefereixen la independència, l'*statu quo*, o una reforma constitucional seriosa i real que permetés més autogovern per Catalunya, amb un reconeixement com a nació cultural, l'opció més escollida seria aquesta tercera. Jo penso que les polítiques s'han de posar al servei dels ciutadans, amb la seva pluralitat i complexitat. Si en aquest moment hi ha aquestes tres opcions, per què hem d'obligar al sector que vol una reforma constitucional ha escollir entre una independència que no vol o a quedar-se com està, cosa que tampoc vol? Crec que ara mateix hi ha molta gent que diu que és independentista davant del plantejament d'entre tot o res. S'ha de donar una oportunitat a la reforma. A mi m'és igual si guanya el plebiscit per un 51 o un 52%, perquè llavors què fas amb el 48% restant? No pots contruir un país amb aquesta fractura. Sí que és veritat que Rajoy, per la seva banda, ha propiciat molt la imatge i idea que no hi ha res a fer, però per l'altra banda, també és veritat que l'eslògan "Tenim Pressa" és un eslògan políticament impresentable. Jo dono la raó als que diuen que amb Rajoy no hi ha res a fer, no hi pot haver diàleg, però sempre recordo que Rajoy és president per un temps concret, no per sempre. Hi ha eleccions cada 4 anys. Tu no pots fer un plantejament de màxims sota la premissa que el PP té majoria absoluta, perquè això pot canviar. Tenim pressa? Aquesta frase no té sentit, cal recordar que el procés català ha tingut lloc dins d'una legislatura només. Si Rajoy ha governat del 2011 al 2015, en aquest espai tan curt de temps, a Catalunya, hi ha hagut les dues eleccions anticipades, la consulta, i molts altres actes i accions independentistes. I tot això perquè hi havia pressa. I per què hi havia pressa? Perquè s'havia d'argumentar que amb el govern estatal no hi ha res a fer i no s'hi pot negociar. Doncs ara, després de les eleccions del 20 de desembre, resulta que sí que es pot fer alguna cosa. Ara ja hi ha partits que contempen una reforma constitucional, fins i tot el PP.

-

-
- **Per les seves paraules, interpreto que el què està dient és que el Govern català utilitza la independència com a cortina de fum per no parlar d'altres coses.**

Això em sembla força clar, és a dir, aquí hi ha hagut una conjuntura que ha estat molt favorable. Per una banda, la crisi econòmica, i per l'altra, l'actitud de Madrid. Jo crec que hi ha un element important de cortina de fum. Però això no és nou, jo crec que a Catalunya durant tota la democràcia hi ha hagut un dèficit de política molt important. Jo recordo campanyes electorals on el plantejament era: quin d'aquests partits està en millors condicions per anar a Madrid a negociar? Com si la política es fes només a Madrid. Aquí hi ha un Parlament, hi ha una oposició. Aquí hem de fer la nostra pròpia política, i després, si cal, ja hi haurà coses que s'hauran de reivindicar i barallar amb Madrid. El que no es pot fer és dir "aquí a Catalunya hi ha unitat absoluta" i anar com si estiguéssim tots a l'una a Madrid. Això és fer una el·lipsi total de la política. Aquí a Catalunya això ha passat sempre, i si en algun moment hi havia algú que volia fer política de veritat, se'l considerava sospitos d'alguna cosa. Potser això de la cortina de fum es veu molt clarament ara, però ha passat sempre, de fet, és una mica la tònica de la democràcia a Catalunya.

- **Segons l'article 92 de la Constitució, un referèndum a Catalunya és possible. Per què no s'ha fet?**

Crec que un cop vaig sentir que l'article 92 de la Constitució permet fer un referèndum en coses que siguin de competència de la comunitat, i clar, no sembla que canviar l'estructura territorial de l'Estat sigui una competència territorial. Després, també hi ha un debat de fons que a vegades es planteja de manera massa superficial: Quan es fa servir el terme "subjecte polític", sembla que no implica res, però implica moltes coses. Què vol dir que Catalunya és un subjecte polític? A Canadà, la Llei de la Claredat incorporava un matís que és molt important: No existeix el dret a l'autodeterminació. Ara bé, si en un moment donat es planteja un problema, políticament s'haurà de resoldre. Però, part de la que mai es parla: de la mateixa manera que diem que s'autoritzaria fer un referèndum a Quebec, si qualsevol altra regió el volgués fer, també el podria fer. És a dir,

el Quebec no és un subjecte polític. Per tant, quan aquí a Catalunya diem que som un poble que tenim dret a l'autodeterminació, la cosa es complica des del punt de vista polític. No està clar què vol dir tenir dret a l'autodeterminació. S'hauria de discutir en què consisteix aquest dret. I ja per començar, cal aclarar que el dret a decidir no existeix. I pel que fa al dret a l'autodeterminació, a la legislació internacional està tipificat per casos molt concrets. Si la qüestió i l'objectiu és consultar a la gent, es poden fer enquestes, votar, però no es pot fer trampa. Quan va començar tota aquesta història del dret a decidir i l'autodeterminació, el plantejament que es feia era: No ens deixen consultar a la gent. Ara ja hem deixat de parlar de consultar a la gent per passar a parlar de decidir i d'autodeterminació, i ,fins i tot, de procés d'independència. I doncs, de què es tracta, de consultar a la gent o d'arribar a la independència com sigui? El discurs oficialista a cavalcant per sobre d'idees molt atractives i intuïtives per plantejar una argumentació que no és obvia. Qui pot votar? Quants subjectes polítics hi ha a Espanya? Així no podran mai construir un Estat. Al món modern no s'ha construït mai un estat d'aquesta manera. Al món hi ha uns 200 estats, i existeixen mil i pico comunitats amb sentiment de pertinença pròpia. Hi ha 20 vegades més comunitats que estats. Si haguéssim de donar un Estat a totes les comunitats amb un cert sentiment de pertinença, hi hauria 2 mil i pico països al món.

- Llavors l'Estat no ha deixat fer el referèndum perquè no està clar què és un subjecte polític?

Jo crec que l'estat ha d'intentar donar resposta a amplis sectors de la societat catalana que plantegen problemes concrets. Un cop es fes això, i crec que això implica una reforma constitucional, aquesta reforma la societat l'hauria de votar. I un cop hagués una nova Constitució, seria evidentment necessari fer un altre Estatut d'Autonomia, que també hauria de votar el poble de Catalunya. Suposem que la Constitució és rebutjada pel poble de Catalunya. Llavors, sí que hi hauria un problema polític que s'hauria de resoldre bé. I jo sóc partidari que aquesta nova Constitució, ja des del principi, inclogui l'equivalen a la Llei de la Claredat de Canadà, on es fixessin les condicions per un eventual

referèndum. Però això, un cop estiguéssim en aquesta situació, no abans. A mi un referèndum Sí o No, a no m'agrada, perquè si surt el No, ja et pots oblidar de la reforma constitucional. El govern diria: "Ha sortit el No, veus com ja estem bé com estem? No cal cap reforma constitucional". Això no és una bona opció, només fariem que continuar igual, i d'aquí uns anys el problema tornaria a sorgir.

- **L'estratègia del PP sempre ha anat encarada al No rotund, sense possibilitat a negociar o a parlar-ne.**

Bé, jo crec que ja es veu el resultat que ha donat l'estratègia del PP a Espanya i a Catalunya. Una estratègia totalment equivocada perquè ha renunciat a tota iniciativa política. Però penso que ara aquest ja no és l'escenari, crec que ara n'és un de molt més fluid, mòbil. Ara es podran plantejar moltes coses.

- **Per què creu que a Escòcia i Canadà s'hi han pogut celebrar referèndums i a Catalunya no?**

A Canadà es van fer dos referèndums, però en el moment que es va fer una Llei de la Claredat, ja no se n'han fet més. I no només això, sinó que fins i tot, el sector que era més independentista, ha perdut simpatitzants. Crec que aquesta és una lliçó interessant: en el moment que un Estat opta per la claredat, per fer les coses bé, l'opció del referèndum retrocedeix. D'aquest fet n'hauríem d'extreure alguna cosa. En el cas d'Escòcia, cal remarcar que aquesta forma part del Regne Unit, i com la mateixa paraula indica, això vol dir que existia un regne precedent. En segon lloc, a Anglaterra no existeix una Constitució, i per tant, el plantejament no pot ser mai el mateix que a Canadà o Espanya. I no només això, sinó que cada cop que hi ha eleccions es comença de zero altra vegada, el que vol dir que el pròxim govern no té cap compromís amb Escòcia. A més a més, a Escòcia ja feia molt i molts anys que hi havia partits que explícitament portaven l'independentisme en el seu programa i anys amb majories absolutes reiterades. En el cas de Catalunya, cal recordar que en les eleccions que Mas va perdre, les del 2012, Convergència no portava l'independentisme en el seu programa i el va incorporar per complaure a Esquerra i així poder formar govern. Què té a veure això amb Escòcia? O amb Canadà? Una altra

diferència fa referència a la pregunta feta al referèndum. En el cas escocès, en Salomon volia una pregunta amb tres opcions, però va ser Cameron que va imposar només dues. Resumint, a mi em fa molta gràcia quan els independentistes diuen que volen fer un referèndum com qualsevol país norma com Escòcia, com Quebec, com si aquests fossin el començament d'una llista. Una llista que no existeix, que no hi ha un tercer país que acompanyi als dos anteriors. Exemples són Texas als EUA o Baviera a Alemanya. En cap dels dos llocs s'han fet referèndums. Sí, a Escòcia i Quebec s'han fet referèndums, però a la resta del món aquesta no és pas la tònica.

- **Quines diferències hi ha entre Catalunya i Quebec en el terreny polític?**

L'equilibri no és el mateix, el desenvolupament de Quebec en relació amb Canadà és diferent. A mi, el que més m'interessa destacar és que un cop es va fer la Llei de la Claredat i es va parar la dinàmica de referèndums, el govern canadenc va prendre una sèrie de mesures i iniciatives per què hi hagués més relació entre les diferents regions de Canadà. Va fer concessions simbòliques però importants i significatives en tema de llengua i cultura. Crec que aquest últim punt és important, crec que aquí a Espanya els partits com el PP se centren en coses sense importància. El reconeixement de Catalunya com a nació cultural, per exemple, ja existeix. El Dret Civil català fa segles que funciona, per això, no cal ni federalismes ni independentismes, existeix i ja està. El reconeixement de la cultura i la llengua catalanes és un fet, el que passa és que hi ha sectors exagera moltíssim les coses, fent sensació que cal defensar una cosa que està en perill. Per exemple, si el model escolar català està en perill, no serà per culpa del govern central, serà perquè hi haurà sectors de la societat catalana que opinaran que cal un model escolar trilingüe, però no perquè Madrid ho imposi. Tot i això, cal fer gestos simbòlics.

- **Donada l'herència federalista del PSOE, per què no hi ha hagut cap moviment clar per promoure una federació espanyola fins al moment?**

És el mateix que en el cas de l'independentisme. Per què fins ara no hi ha hagut cap moviment clar ni cap al federalisme ni cap a l'independentisme? Doncs perquè semblava que, fins ara, la situació, més o menys, a tothom li estava bé. El mateix Mas ha reconegut

públicament que ell es va fer independentista quan va sortir la sentència del TC el 2010. Tampoc és tan estrany que hi hagi gent que considerés que si fins ara el model autonòmic funcionava fent unes petites millores de tant en tant, no calia canviar res. Això afecta a tothom, no només als federalistes o al PSOE.

Entrevista Francesc de Carreras

- Quina va ser la intenció inicial en crear C's?

La intenció era crear un partit català que ocupés el lloc del PSC definit-se com a partit no nacionalista. Un centre esquerra no nacionalista que volia regenerar la situació política del moment. I això va tenir tant d'èxit que fins i tot ens van contactar d'altres parts d'Espanya interessats a formar part de la creació d'aquest nou partit. Un dia de juny de 2004 vam quedar per sopar 10 amics, i tots vam veure que es necessitava un altre partit en el panorama polític català. El PSC en aquell moment estava redactat un nou Estatut, cosa que vam considerar que era una traïció a l'electorat, ja que havia pactat amb ERC i ICV per arribar a la Generalitat. Creiem que era absurd que el PSC pactés un Estatut d'Autonomia amb un partit com ERC que vol la independència. Va ser en aquell moment quan ens vam plantejar quin partit votaríem a les pròximes eleccions, i en veure que no ens identificàvem amb cap, vam decidir que era el moment de crear-ne un de nou. Evidentment, estàvem perduts, ens vam plantejar què fer, si un manifest o una associació, però va ser l'Arcadi Espada qui va dir que calia fer un partit. Al principi, tots vam quedar parats amb la idea, principalment jo, perquè nosaltres erem periodistes, filòsofs, actors, advocats, etc. Si això arribava a sortir al diari, la gent se'n riuria de nosaltres. Al final van decidir fer un manifest sobre la situació política a Catalunya i un acte de presentació en el que diríem que pensàvem que faltava un partit polític nou a Catalunya, ja que hi havia gent que s'havia quedat sense partit, com nosaltres. Ens vam donar uns mesos per escoltar a la societat catalana, i a partir de setembre de 2005 vam començar a fer actes per tota Catalunya. I la veritat és que la resposta de la gent va ser sorprenent, especialment l'acte que es va fer a Barcelona al CCCB.

- **C's s'ha posicionat clarament en contra de la independència, per què?**

Tota aquesta teoria que Madrid ens domina i ens té sotmesos fa 300 anys contradiu la realitat: Catalunya, precisament des del 1714, s'enriqueix gràcies el comerç. Nosaltres considerem que el què és important són els drets, i els drets dels catalans, que són: que el català sigui oficial i es pugui parlar. Això ja està reconegut a la Constitució. Una altra petició del catalanisme polític és tenir una autonomia i un sistema descentralitzat, i això també ho tenim. Tenim poder polític, tenim llengua i tenim competències en matèria de cultura. Els objectius del catalanisme polític clàssic ja es van complir amb la Constitució i l'Estatut. La resta ja és ideologia i ganes d'enfrontar-se amb Espanya, tenir conflicte permanent, dir que durant 300 anys s'ha estat oprimint quan Catalunya durant aquest període ha prosperat. El nacionalisme és una ideologia que està morta. Avui en dia, ser-ho a Europa significa ser anti Unió Europea i anti immigració. Nosaltres estem en contra d'aquestes idees, per això diem que no som nacionalistes, i per tant, no independentistes. Jo sóc partidari de la unitat, i unitat vol dir igualtat per a tots, no perquè uns siguin catalans o parlin català tenen més dret que els altres.

- **Entén el sentiment independentista per part de la societat catalana?**

L'independentisme considera que una es pot separar per certes raons, que no només tenen perquè ser nacionalistes. De fet, no hi ha cap norma ni dret que digui que pel fet de ser una nació, tens dret a ser un Estat. El que sí que existeix és el dret a l'autodeterminació dels pobles en cas que hi hagi una opressió. Al principi, aquest dret només es referia a l'opressió de les colònies per part dels grans imperis, però més recentment s'ha posat en pràctica i matisat en situacions concretes per evitar guerres civils o la vulneració dels drets. Però Catalunya no és ni una colònia, ni hi ha perill de Guerra Civil, ni s'ha vulnerat cap dret. Per tant, a Catalunya no tenim cap dret d'autodeterminació, és més, el dret a decidir és una cosa inexistent.

-

- **És una reforma constitucional la solució a les demandes de l'actual govern català?**

Jo crec que una reforma constitucional s'ha de fer per millorar el funcionament de les autonomies: hi ha massa administracions, les diputacions no serveixen per res i el cos és molt elevat, falta precisar les competències i, sobretot, fa falta descentralitzar el poder, cosa que ja s'ha aconseguit, i integrar les comunitats autònomes a les polítiques de l'estat, és a dir, que les comunitats autònomes participin en les polítiques de l'Estat i de la Unió Europea. És a dir, fa falta una reforma constitucional des del punt de vista autonòmic, però jo ni ho entenc ni ho veig com la solució a l'independentisme català. Un independentista, o nacionalista, sempre voldrà tenir un estat propi, ho tindrà en primer pla, o segon pla, però a un nacionalista mai el convenceràs del contrari. Ara, a Catalunya hi ha molta gent que no hi entén massa, i aquesta gent es deixa arrossegar pels que diuen que la culpa és de Madrid. Aquesta és la franja de gent que va canviant de posicions. Els independentistes eren un 15% des dels anys 80, però quan es va dir que Espanya ens robava, el número va pujar fins a un 30 o 35%. L'enemic exterior sempre és l'arma del nacionalisme. En Pujol, per exemple, va utilitzar-la durant els anys que va estar al poder. Sembla que la independència sigui màgica i la solució a tot, però això no té cap sentit. És més, crec que dins de la Unió Europea, una Catalunya independent suposaria molts malts i problemes.

- **Què opina de la negativa del Rei Felip VI a rebre a la presidenta del Parlament Carme Forcadell?**

El meu primer impuls és dir "Molt ben fet, home". No té cap obligació de rebre-la, de fet, a la majoria de presidents de comunitats autònomes no els rep. I encara menys quan Carme Forcadell va acabar el discurs de premsa de possessió dient "Visca la República". Em sembla molt bé que no la volgués rebre. Aquí la presidenta del Parlament en un acte institucional acaba dient "Visca la República", cosa que és negar la seva legitimitat perquè és presidenta gràcies a una Constitució, i tothom ho aplaudeix. Però el Rei no la rep, cosa que no està obligat a fer i no va en contra de cap llei, i això és una gran ofensa.

- **Creu que la negativa del govern de Rajoy a seure a negociar amb Mas va ser un error?**

Al gener de 2013, el Parlament de Catalunya fa una declaració dient que la sobirania resideix en el poble de Catalunya i que aquest és subjecte polític. Qui és el que no vol parlar? Un diu que és sobirà i després acusa a l'altre de no voler parlar... Home, és que mentre el primer digui que és sobirà, el segon no té res a parlar amb el primer. La idea que és Madrid el que no vol parlar amb Catalunya quan aquesta fa gestos inequívocs de voler marxar i separar-se, no és real.

- **Podria aquest factor haver augmentat el sentiment independentista entre la societat?**

No, jo crec que els independentistes es creen per altres bandes. Ara, que subratllant la idea que "Són ells els que no volen parlar", ajuda. Jo miro els fets, i crec que és més el govern català que no vol parlar amb Madrid que al revés.

- **Per què creu que el govern català està interessat a liderar un procés independentista?**

Considera que potser és una cortina de fum per evitar parlar d'altres coses?

Suposo que hi ha diversos factors, i un d'ells aquest. Al principi la idea del govern de Mas era canviar i millorar el finançament per Catalunya, però a partir de l'any 2012, Convergència va decidir que anava a la manifestació independentista de l'11 de Setembre a demanar el Concert econòmic, però a través de l'Assemblea i OMNIUM això va canviar i al final van anar a reivindicar la independència. En aquell moment el govern no es va veure capaç de tornar a canviar el motiu de la reivindicació i va decidir posar-se al davant de la manifestació, dissolent també el Parlament i convocant unes noves eleccions que estava convençut que guanyaria. En aquestes noves eleccions CIU perd diputats i ERC els guanya, i llavors és quan es fa la declaració de sobirania del Parlament i, en resum, ERC domina la situació. Jo crec que van decidir fer-ho en aquell moment perquè la crisi econòmica era molt forta i Espanya estava dèbil i el moment era l'adequat. Els mitjans de comunicació també s'hi van sumar i això va ajudar.

-

-
- **Segons l'article 92 de la Constitució, un referèndum és possible, per què el govern no permet una consulta?**

Jo era partidari de fer-la. Jo volia fer canvis a la Llei de referèndums, canvis com els que va fer Canadà amb la Llei de la Claredat. La Llei de la Claredat és genial, i a més, és producte d'una sentència del TC canadenc que també ho és: la possibilitat de fer referèndums consultis a una població, no per decidir si aquesta població pot ser independent, però si per saber què pensa i què vol aquesta part de la població.

- **I per què no es va fer?**

No ho volia fer ni el govern de Rajoy ni el PSOE. Jo vaig parlar amb els dos actors, els del PSOE van dir que no per dues raons. La primera era perquè deien que seria inútil perquè sabien que la majoria diria que no, però els nacionalistes d'aquí un temps tornarien a plantejar el tema, per tant, això no ho solucionaria. I la segona era perquè si es feia a Catalunya, altres parts d'Espanya ho demanarien. Ells argumenten que el problema se soluciona amb reformes constitucionals. Pel que fa al PP, ells deien que era inútil i que simplement no es volien complicar la vida.

- **Quines similituds i diferències veu en el terreny polític entre Quebec i Catalunya?**

Canadà és un Estat federal, per tant, totes les regions tenen les mateixes competències, però Quebec té algunes particularitats que són la llengua i el Dret Civil. El Canadà britànic té el dret civil que prové dels britànics, i el Canadà francès el que prové de França. Pel que fa les competències en llengua, allà són més tolerants, allà no hi ha immersió lingüística. Aquesta última és obligatòria pels francòfons i optativa pels anglòfils. Aquí a Catalunya, els nacionalistes menteixen i diuen que a Quebec sí que es fa immersió, però com la d'aquí, en lloc. A part d'això, crec que poques diferències més hi ha.

- **Però Quebec és considerada una societat distinta i Catalunya no.**

A sí, això també. Tot i que aquí es va dir que això del Quebec era equivalent al reconeixement de Catalunya com a una nacionalitat, cosa que està al primer Estatut del 79

i a la Constitució. Però jo penso que això és una tonteria, què vol dir societat diferenciada a l'Europa del segle XXI? A Canadà es van pensar que amb això de la societat diferenciada, a Quebec estarien contents, però no. Quan aquestes coses es fan efectives, el nacionalisme mai en té preu, sempre vol més i més.

Entrevista François Rocher

- People in Quebec are more in favor of federalism or secessionism?

It depends on how you look at the question. I think that the majority of Quebecers do not support the status quo, so they would support a new political arrangement between Quebec and the rest of Canada. However, I think that if you make people in Quebec choose between a full independence and staying in Canada with the present situation, they would choose the later. The question is less for or against federalism, but more about to be Canadian or to be living in an independent Quebec.

- Quebec would rather stay in Canada and be Canadians than just Quebecers.

That is one way to put it. But if you ask them to choose between staying in Canada as it is, be independent, or a new political arrangement of the federal state, the vast majority would be up for a rearrangement. The less preferred option would be federalism as it is, which means that they would rather change things.

- What would they change?

Probably similar things to what catalans would like to ask to the spanish government. They would probably ask for an increased autonomy for the Quebec government, which would mean more control over environment, communications and culture, less dependance to transfer the funds from the federal government to the provincial state and vice versa. Another important factor would be the language. Canada defines itself as a bilingual and multicultural state, which means that part of the linguistic politics are controlled by the central government, which leads to a large proportion of

workers not falling under the Quebec legislation but the federal one. That would be something that Quebec would ask control over for sure.

- Do you think that having a political system similar to the one in Canada could be a possible solution for Spain's current situation?

This is something that people from Catalonia should answer, but I have to say that the Canadian model can hardly be exported abroad. For sure, in comparison, Quebec has more autonomy than Catalonia, but is ours a good model? There is no good answer for this because each type of organization responds to different contexts and pressures. What could be exported, though, is the ability to Quebecers and Canadians, who are not in the same political side, to continue having a conversation, a debate, a negotiation. Both sides always try to find some common ground. There is indeed some openness from the central government to consider Quebec's demands, even if their first option would always be trying to convince Quebecers that living in Canada is not a bad thing. They are always open to contemplate the idea of reorganizing the system. This ability to listen and discuss, is great. In Spain though, I cannot stop reading week after week that either Madrid or the Constitutional Tribunal has forbidden Catalonia to do this and that. This is not something that you would see in Canada.

- Do you think that the Spanish government refusal to talk with the catalan government was a mistake that could have increased the amount of people in favor of secessionism in Catalonia?

There is no doubt. The independence movement grew extensively and rapidly after the 2011 Constitutional Tribunal decision against the recognition of Catalonia. That was some sort of a slap in the face for the region, and made a lot of people that thought about independence as something not doable, change their mind. There is no need to agree on everything, but at least there should be some level of decency and conversation and discussion. In a nutshell: to let the doors open to see if there is some common ground, a result that could satisfy everybody. But what I see in Canada, that being some

compromise achieved by talking and discussing, I don't see it in Spain. What I see is a constant argument of authority saying: "You don't have the right to do this or that". You cannot tell to people over and over again that they don't have the right to decide without a reaction from that people. My short answer would be yes, the refusal to discuss most certainly increased the level of support of the independence movement in Catalonia.

- **Do you think that maybe they were afraid of the result?**

It's hard to say, but I think it's more complex than that. Saying yes to Catalonia was opening the door to receive another requests from other regions. Agreeing to a referendum would seem a more generous movement towards Catalonia than towards the other communities. Besides, if your electorate is a strong believer of the central state and the unity of Spain, agreeing to a referendum, would lead to their alienation. Even contemplating the idea of recognition of a different identity other than the spanish one. I think that they probably were less afraid of the answer from Catalonia and a referendum than of the type of reaction that they would have gotten from the other regions and from their electorate.

- **Why could Quebec and Scotland hold them, then?**

In both cases the political tradition comes from the British, so maybe that is a reason. But in Scotland, as well as in Quebec in 1980, there was a strong believe that the answer from both communities was going to be a NO. That meaning that letting both the Scots and the Quebeckers held a referendum was a very low risk. Even if in Scotland they later realized that it was more risky that what they originally thought, the central government got the answer they were looking for: people saying NO to secession. On the other hand, there is a conception of the demos that is different in Canada and in the UK from the one in Spain. From the very beginning, Canada has been perceived as the creation of different people, the french and the english, which means that Canada is understood in more multinational and multicultural terms. Same thing happens in the UK. The Scottish nationality has never been denied or diminished by London. Spain, however, went

through quite a different path with Franco and the PP. The recognition of the national complexity within a political regime is more unlikely to happen in a situation where everyone in a country believes and wants to protect it. That is what happens in Spain: all spaniards want the country be protected and everyone to be as one. Thus, the idea of Spain constituted of several nations is definitely not there. In the long run, however, it is better if you let people decide their own future, than to force them to do what you want them to do.

- **Which differences are between the catalan and the quebecker national identity when it comes to the relationship between Catalonia and Spain and Quebec and Canada?**

They are different because the make up of the two societies are different. On one hand, in Quebec, around the 80% of the population is french-speaking, which means they use french on a daily basis. Whereas in Catalonia, that doesn't happen. If I am right, 1 out of two catalans speak Spanish. That influences on the type of nationalism. Another difference is the negotiation position. Contrary to Quebec, Catalonia is wealthier than the rest of the country, and that gives more leeway to increase its negotiation powers. Quebec, on the contrary, is below the national revenue average, which gives less power. Another difference is in the history, or the way we read it. Quebeckers perceive their integration in Canada as more as victims since a lot of power , specially financial, has been taken away from them unfairly. Whereas in Catalonia the idea is that the region is wealthier and that it pays too much to the rest of the country, which basically means that people think that their resources are taken out from them. In Quebec the idea is that there is some discrimination, in Catalonia the idea is that there is some exploitation. In basis of the speech is different. In the Quebec case is about reclaiming more justice based on passed decisions that have been detrimental. In the Catalan case, even if it could be build from the same "we want to get more" perspective, is actually about making sure that the region is not exploited and that the central government do not take advantage from it just because the region is wealthier than the rest of the country.

-

-
- **Do you think that an asymmetrical system similar to the one used in Canada could reduce the amount of people in Catalonia in favor of an independence?**

Well, in order to get an asymmetrical arrangement, first Catalonia needs to get recognition from the central government. If the region gets that recognition of distinctiveness, then some asymmetrical arrangement could be achieved.

- **So we are talking about a Constitutional reform.**

Yes, that would be the first step. Spain has a very strange political organization because there is a very noticeable lack of independence of the Constitutional Tribunal vis a vis the central government. People are selected according to their political affiliations and not because of their good job on what they do. The appointments are basically political, which means that is easy for the government to influence the Court, which should be neutral from politics. In Canada, even if there is a crisis of legitimacy, the judiciary is perceived as more independent and not at the order of the political elite.

- **So a Constitutional reform depends on the political party in power and its willingness to do so.**

Yes, and also it depends on reforming the Constitutional Tribunal and make it independent in order for the people to perceive that the decisions made are fair, balanced and based on a reasonable reading of the Constitution. You go nowhere if you reform a regime but you don't reform those who would eventually interpret the Constitution created by the regime.

- **Which similarities and differences are there between Catalonia and Quebec when it comes to political culture?**

I would say there is a sense of fairness that is more present on the Canadian political system. Canada didn't go through a dictatorship for instance, which probably means that the level of trust is higher in Canada. Quebec doesn't feel that if it disagrees with the central government, this one will threaten us to send the army to solve the conflict, even if

it is non-violent. Quebec does not fear the central government, which I think happens in Spain and Catalonia. I think that the political culture is influenced by the amount of trust that the society has towards the institutions and the level of trust that the last ones have among themselves. It is also important the value of law, and the willingness of all parties to conduct a democratic debate in the public space. Also important is the trust that the actions of the political regime will be legitimate and fair. This doesn't happen in Catalonia. From what I could see during my staying there, is that Catalonia has a high level of distrust towards the central government. I have also seen a high level of cynicism towards Generalitat because of corruption. It is hard to develop a collective project if people do not trust their institutions and the people at the core of them. I think that is a problem in Spain and a big difference with Canada. In Canada, Quebecers have the feeling that their voice is heard and also that the institutions representing them work properly. Another difference is the role that the Spanish regions could play within the European Union. That could give a chance of an escape route if any of them happens to want to be independent, because there would be some possibility of inclusion. Within the EU, a region can still have some power beyond the state that belongs to. That doesn't happen in Canada. Quebec would be rather isolated if it didn't belong to Canada anymore.

- **Do you think there are any similarities?**

Well, both claim to be democratic and both have elections.

- **Which would be the result in Catalonia if a referendum could be held?**

According to the most recent opinion polls, the answer would still be NO.

- **And what about Quebec?**

Same situation I would say.

- Which path do you think the new catalan government will take now?

Well, I think that trying to form a coalition with all the parties that support independence could be a good idea that could eventually create some sort of momentum in favor of independence. However, that is probably the last option to them since apparently is illegal to conduct a referendum. But for me, the only remanning option is to do it based on a huge coalition of political parties. Something that is not easy because is hard to find a common ground when left and right negotiate.

- Do you think that the catalan government has a plan B if they don't achieve independence?

No, they don't, because what is going on now was their plan B. The plan A was to have a referendum. The question would be if they have a plan C. The only thing they can do, from my point of view, is to hold and illegal referendum.

- I am guessing you don't see light at the end of the tunnel.

I am not very optimistic. I don't see a shining light at the end of the tunnel, I see a growing conflict between Madrid and Barcelona. I see less possibilities to find a reasonable accommodation between de two, which leads to a situation in which either you lose everything or win everything, and Catalonia is not well placed in that game. Not because of the central government but because there is not a major cohesion for the independence movement. However, it is true that political parties in Catalonia had to go much farther than what they may wanted because of the social pressure, and that is a big difference between Quebec and Catalonia. In Quebec the sovereignty movement is lead by few people in the political elite, not by the civil society. In Catalonia is the civil society that leads the movement, and maybe, if there is a solution, it may come from the civil society itself. The pressures are there: not giving up, not letting the central government decide everything. I am sure some reaction will come from the population, it's just that I don't know which one or how it is going to look like. My fear though, is that if there is not

legitimate way to do it, to achieve that independence, that may lead to violent reaction not very different from what we saw in the Basque Country. If you are not allowed to express your views and desires publicly, what remains?

- Do you think that Catalonia would be better off without Spain or, otherwise, should still be a part of it?

There is no objective criteria to answer this question. However, in cultural terms, when it comes to the preservation of the language, straightening the culture and having a greater idea and vision of itself, Catalonia would be better being an independent state. In economical terms, it is not necessarily bad remaining a part of Spain, but it would imply some kind of a rearrangement. In the short run, I wouldn't be really optimistic about an independent Catalonia, but I would be in the long run. I think that Catalonia would need time to readjust itself. But it all depends on what you look at and how. I do believe that is acceptable and reasonable that catalans decide for themselves what is best for themselves, even if the result could be different from remaining in Spain, because that would reflect what catalans want and are. It is better to be a small fish in a big pond or a big fish in a small one? There is no clear answer to that. I personally believe that is better to be small one because that way you are less under the radar and you have more leeway to decide what you want to do.

- Do you think that the referendums held in Quebec were a mistake?

I think holding a referendum is a mistake if you don't have a certain level of certainty that you will win. My argument is that when you lose, you don't go back to the status quo, you actually lose more than what you had because the system reorganizes itself to make sure that next time you will not have the tools to even try to win. If you use a referendum as a power leverage to get more, that is definitely a mistake. Conducting a referendum is not a mistake if there are reasonable chances that you will win, because if you lose it, you lose a lot.

- **And that could be applied to Catalonia.**

Exactly. That is the argument that I used. If you lose the referendum, you aren't just losing the referendum, but the status quo as well, because the central government will make sure that you cannot hold a referendum again. It will probably punish you by taking more power from you.

- **Do you think that Catalonia sees the Canadian political system as a system that could be implemented in its region?**

I haven't seen many politicians supporting the idea of a Spanish federation, so I guess the federalist idea is not very popular in Spain. And you cannot just replicate a regime from one place to another, you have to create your own system, in this case, one that could satisfy both the spaniards and the catalans. I think that creating your own system would be way better than just importing the Canadian one. I think that the Canadian system is not the solution for Spain, it could be perhaps a source of inspiration when it comes to changing the idea of what being Spanish is and recognizing Spain as a multicultural state instead of denying it. Maybe the Canadian model could teach that there is more than just one way of being Spanish. You could be catalan or basque and also Spanish, one identity does not go against the other.

- **Do you think that Quebeckers in favor of secessionism understand and share the feeling that catalans in favor of independence have?**

Yes, absolutely. As a matter of fact, many political parties in Quebec think that I could be a good idea to replicate what has been done in Catalonia. Instead of the PQ just trying to be in power and to call a new referendum, it may be a good idea to form a collation of parties in favor of independence, and hold elections in a different way.

-

-
- **Do you think that what Trudeau did with the New Canadian Identity increased the number of people in favor of independence in Quebec?**

I think so, yes. And the reasons are similar to the ones I gave to Catalonia and Spain. In a nutshell, what Pierre Elliott Trudeau said is that nationalism is a bad thing because it is dangerous and it should never be supported or encouraged. For him, there was just one way to be Canadian so he tried to apply his ideas and denied the legitimacy of nationalism, which, at the same time, reinforced the sovereignty movement. So, in a sense, Trudeau was helpful in straightening the nationalist movement. He tried to do one thing, and ended up doing exactly the opposite.

Entrevista a César Colino

- **Ve en el sistema de gobierno canadiense un posible modelo a seguir para el Estado Español?**

Cada país tiene su propio modelo que se adapta a su base social y a sus circunstancias políticas, pero la capacidad de integración de las naciones minoritarias en el caso canadiense tiene algún aspecto institucional que podría servir al caso español. Después está el tema de la Ley de Claridad y el establecimiento de ciertas condiciones para que dadas determinadas circunstancias se pueda consultar a la población sobre el tema. Pero también hay que decir que, a veces, incluso el propio modelo canadiense es problemático. Un ejemplo es que el Parlamento de Quebec no acepta la Ley de Claridad, y al día siguiente de su aprobación, hicieron una ley diciendo que ellos eran soberanos y no nadie les tenía que decir como hacer las cosas. Yo creo que se exagera un poco las posibilidades que realmente tiene la Ley para calmar el secesionismo. Algunos como Stephan Dion van diciendo que ahora el fenómeno está muerto en Quebec gracias a su Ley de Claridad, pero yo creo que eso es mentira. Las oscilaciones del secesionismo en Quebec tienen más que ver con factores internos de la propia competencia política y partidista en la región, de cambios generacionales y de los valores. Creo que es muy

ingenuo pensar que con una Ley de Claridad o con un referéndum se calman los ánimos. El secesionismo surge, en gran parte, por ciertas actitudes de la población ante una situaciones de las crisis y por estrategias de las elites y de los partidos. Hay que estudiar bien la Ley de Claridad y, sobretodo, la sentencia del Tribunal Supremo Canadiense, porque hay aspectos que no quedan nada claros. Qué pasa si las negociaciones no van bien? Qué pasa si el gobierno ofrece una opción diferente al federalismo? Aunque se idealiza mucho la Ley i la sentencia, no es descartable que España puede mejorarlo o hacer algo mejor, siempre basando en el principio democrático, del Estado de derecho, y federal.

- Por qué en Quebec y Escocia sí que se han podido llevar a cabo referendums y en Cataluña no?

Creo que eso es algo interesante a explicar que muchos lo hacen mal. El referendun de Quebec no tienen ningún sentido si el gobierno federal no lo acepta, según la Constitución canadiense las provincias pueden hacer referéndums de lo que quieran, no tienen limitación, por eso el referéndum de quebec no tiene ningún mérito. Pero es importante remarcar que nadie fuera de la provincia tienen que aceptar lo que los de dentro digan. No es lo mismo que en el caso de Escocia, que el tema referendetario es una competencia del gobierno central, como en España, y éste decide momentáneamente para esa cosa sólo, delegarla al Parlamento de Escocia, y permite sólo una vez hacer un referéndum. Es decir, que Escocia quisiese volver a celebrar uno, tendría que volverlo a pedir al Gobierno de Londres. Pero a veces se ponen los dos casos, o los tres, en el mismo saco, diciendo que a Quebec el gobierno central les dejó hace un referéndum cuando, ya desde un inicio, pueden hacer lo que quieran, pero seguramente el gobierno federal no tendría porqué aceptarlo, especialmente porque ése referéndum [el de 1995] no estaba negociado. Tenemos que intentar evitar la idealización de lo que pasó en Quebec en esa época y lo que ha pasado también en Escocia. Tanto unos como otros, igual que en el caso catalán, decían que si el estado central no les dejaba o no les aceptaba el referéndum, ells se iban, haciendo la consulta por su parte y declarando, en el caso de que la respuesta

fuese positiva, la independencia unilateralmente. Allí también hubo intentos de rebelión. Los gobiernos tanto de un país como del otro, aceptaron el referéndum por cuestiones puramente pragmáticas, no por ser impecables o por idealismo democrático. Ni el gobierno federal canadiense hubiese aceptado eso, ni un derecho a irse unilateralmente, ni el gobierno de Cameron aceptó por creencias democráticas. Yo creo que el referéndum no ha servido para nada en ninguno de los dos casos, simplemente para posponer el momento de la verdad.

- Y serviría de algo un referéndum en Catalunya?

No, yo creo que no serviría para nada. Imagínate que ganara el NO por diversos puntos, dentro de 5 o 6 años, los nacionalistas ya estarían otra vez pidiendo otro referéndum. Y cualquier forma de celebración del referéndum que no les interesara porqué las preguntas no les combeniera, seguramente no lo aceptarían. Los referendums de autodeterminación son muy complicados y sólo sirven cuando hay una mayoría del 90% de la población que quiere irse como pasó en Kosovo o en Montenegro. Cuando hay una gran mayoría que es clara y no hay una división social, entonces los referendums sirven como acto notarial. Cuando la población está dividida al 50% como ocurre en Quebec o Catalunya, son artefactos infernales que lo único que hacen es polarizar. Los referendums sirven para confirmar o ratificar decisiones o acuerdos que ya han tomado las elites, pero no para decidir en bruto si rompemos el país o no.

- Qué diferencias ve entre el independentismo quebequense y el catalán?

Una gran diferencia es la fragmentación. El independentismo quebequense y el escocés prácticamente concentran a todos los independentistas, es decir, no hay independentismo de izquierdas o de derechas. En Quebec y en Escocia, casi todo el independentismo es socialdemócrata o de centro-izquierda, y eso hace que sea más fácil negociar con ellos, ya que todos están concentrados y los líderes controlan el movimiento independentista. En Cataluña, tenemos el independentismo de izquierda, anticapitalista, antisistema, antieuropeo... y independentismo de derecha. El efecto que produce una parte del independentismo sobre la otra es de radicalización. El independentismo más de

izquierdas lleva a radicalizar al otro para mantener el voto i la hegemonía dentro del nacionalismo. En este caso, es más difícil para el gobierno central negociar con el independentismo de derechas, que seria el dominante, cuando éste está con miedo de perder su hegemonía y tiene que hacer concesiones o hacer lo que le diga el independentismo de izquierdas desafiando al gobierno central. Si hay dos fracciones dentro del independentismo, cualquier concesión que acepte cualquiera de las dos fracciones, la otra la va utilizar a su favor, diciendo que ha traicionado al país y al independentismo. Eso explica que sea muy complicado ofrecer algo para que el independentismo se calme o acepte posponer sus objetivos.

- **Qué opina de la negativa del gobierno de Rajoy a hablar con el gobierno de Mas cuando éste le pedía una negociación?**

Por una parte lo que argumenta el gobierno central, y en parte tiene razón, es que no se le ofreció hablar de cosas negociables, se le dijo que Cataluña se quería ir, y las formas en las que se han hecho las demandas ha impedido una negociación, ya que ésta se supone que debe tener un toma y daca. Cuando al gobierno central se le dice que se quiere un referéndum sí o sí y que Cataluña se quiere ir, el gobierno central siempre dirá que no tiene nada que negociar. Otra cosa, y en eso tienen razón los que critican al gobierno central, es que hay ciertas quejas que sí son negociables como lo son las económicas, las competenciales, administrativas, etc. que sí que se podrían haber sentado para calamar las cosas y sacar presión al enfrentamiento. Yo estoy de acuerdo en ese aspecto, pero no lo estoy cuando se dice que no querían negociar, porque realmente no había nada que negociar, Cataluña decía que no quería concesiones, que quería un referéndum y quería irse. Creo que el bloqueo, el echo de que uno no pudiese aceptar concesiones y el otro no las pudiese dar, es culpa de las circunstancias de los dos. Tanto uno como otro se han metido en un callejón sin salida donde no había nada que negociar.

-

- Cree que la crisis económica ha sido un elemento importante en el aumento de independentistas en Cataluña?

Sí, totalmente. Muchas personas se creen el discurso de la élite como economistas famosos y políticos, que aseguran que parte del problema económico es por su situación en España y por la explotación por parte del resto de España se solucionaría con una independencia. Uno ve su propia experiencia económica y la interpreta con las explicaciones que le dan las élites, y eso es un factor muy importante que explica el aumento del independentismo. Luego también hay el efecto centralista del estado autonómico que ha tenido lugar debido a la crisis, que eso pasa en todos los federalismos en momentos de crisis, pero que en el caso catalán ha dado un argumento más a los nacionalistas. Si antes les faltaban argumentos para decir “Nos vamos de aquí”, la crisis económica les ha dado unos cuantos y el gobierno de derechas del PP todavía más. La verdad sea dicha, la respuesta del gobierno central frente a las comunidades autónomas durante la crisis no ha sido muy leal. Entiendo hasta cierto punto la centralización, pero no el poco respeto que el gobierno ha tenido con las autonomías, las competencias, los órganos de cooperación, etc. Y esto, que en algunas comunidades se ve como un efecto centralista, en Cataluña se ha visto como una gran amenaza.

- Cree que una reforma constitucional es una posible solución al independentismo y a las demandas del gobierno catalán?

Sí, en teoría es la única solución posible, pero el problema es qué puede contener la reforma. No puede ser una reforma que no tenga apoyo en el resto de España, no puede ser una reforma donde se de lo máximo a los secesionistas. Tiene que ser una reforma que tampoco contente a los secesionistas, porque eso es imposible por definición. El contenido de la reforma solo puede ser algo que contente a ciertas capas de la población catalana que ahora mismo están jugueteando con el secesionismo, y que ahora están cabreadas y quieren un cambio. La reforma constitucional debería convencer a esa gente de que no se deberían ir o de que el independentismo no es la solución. Se deben hacer reformas en clave federal, es decir, mejorar la financiación, y también se deberían hacer concesiones simbólicas reconociendo el sentimiento nacional catalán, etc. Ese tipo de cosas podrían

convencer a ese sector que está indeciso. No hay que pensar la reforma para convencer a ERC o a los más duros d Convergencia, hay que pensar la reforma para convencer a esta gente que si ven que hay una cierta mejora de las condiciones va a defender quedarse. Lo que se llama secesionistas puros o sinceros, se calcula que hay un 33 o 35%. Se calcula que el resto que afirma que son secesionistas hasta el 55%, es decir ese 15 o 20%, son lo que se llama secesionistas oportunistas o pragmáticos.

- Dada la herencia federalista del PSOE, por qué cree que no ha habido ningún movimiento claro para promover una España federal hasta el momento?

Yo soy de los que sostengo que el estado autonómico es una forma de federalismo, por tanto, no hay demasiadas cosas que se puedan hacer para convertir esto en un estado federal. Entonces, cuando se habla de convertir el estado autonómico en un estado federal, lo que hay que plantearse es “estado federal cómo cuál? uno parecido al de Canadá, al de Bélgica?”. El PSOE lleva muchos años defendiendo una profundización federal del estado autonómico, es decir, una reforma del Senado, una clarificación de las competencias, una constitucionalización de la financiación y del principio de solidaridad, de la cooperación de los dos niveles, etc., pero para hacerla se necesita al PP, cosa que es difícil y complicado. Los que estudiamos los federalismos solemos decir que hay tres componentes de un sistema federal: autogobierno, gobierno compartido y reconocimiento. Autogobierno, hay poco que se pueda aumentar o mejorar en le caso autonómico español, aunque si que es verdad que el estado central se mete mucho en ciertas cosas y se podría retirar el algunas. Gobierno compartido también se podría aumentar mediante un Senado o conferencias verticales o sectoriales para escuchar más a las comunidades autónomas. Reconocimiento es el paso que es verdad que no hemos dado o intentado. Creo que la parte simbólica, la distinción de nacionalidades, es lo que igual deberíamos intentar y probar. Pero eso es complicado también, porque requiere un esfuerzo de los partidos para convencer a la gente de que no pasa nada por reconocer este tipo de cosas. Y Cataluña también necesita dar una respuesta correcta y leal con España. Las dos, tanto España como Catalunya, deberían poner de su parte.

- **Qué similitudes y diferencias cree que existen en el ámbito político entre Quebec y Cataluña?**

El sistema de partidos en Quebec es más sencillo, no hay el doble eje que hay aquí. Allí hay, más o menos, una coincidencia entre derecha e izquierda y secesionismo y no secesionismo. En lo que a composición de población se refiere, en Quebec hay una homogeneidad étnica mayor que en Catalunya. En Quebec el 80% de la población habla francés, no hay una división étnica o cultural como la hay en Catalunya, que el 55% de la población habla castellano. En Catalunya hay una clara distinción entre características de clase y características étnicas. En Quebec prácticamente el 80% de la población es nacionalista, aquí la mitad de la población no se lo considera. Aquí la sociedad está partida 50-50. En Quebec la gente en sus cabezas ya vive independiente, pasan totalmente de Canada, allá la gente ya vive en otro mundo. En Catalunya eso no pasa.